

Gruplar Arası Olumlu ve Olumsuz Temas: Türk ve Suriyeli İlkokul Öğrencilerinin Sınıf İçi Etkileşimlerinin İncelenmesi

Fulya Türk¹, Abbas Türnüklü², Mustafa Tercan³, Tarkan Kaçmaz⁴

Türk, F., Türnüklü, A., Tercan, M. ve Kaçmaz, T. (2019). Gruplar arası olumlu ve olumsuz temas: Türk ve Suriyeli ilkokul öğrencilerinin sınıf içi etkileşimlerinin incelenmesi. *Nesne*, 7(15), 214-235. DOI: 10.7816/nesne-07-15-05

Anahtar kelimeler

Gruplar arası ilişkiler, gruplar arası temas, gruplar arası arkadaşlık, göç

Keywords

Intergroup relationships, intergroup contact, cross-group friendships, immigration

Öz

Bu araştırmanın amacı, aynı sınıfta öğrenim gören, Türk ve Suriyeli öğrencilerin gruplar arası olumlu ve olumsuz temas deneyimlerini incelemektir. Araştırma, nitel çalışma olarak kurgulanmıştır. Çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 40 (Kadın: 32, %80; Erkek: 8, %20) okul psikolojik danışmanı oluşturmaktadır. Yüz yüze görüşme yapılarak toplanan sözel veriler, nitel veri analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, gruplar arası olumlu temasa bağlı olarak Türk ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerine yardım ettikleri saptanmıştır. Duygusal destek verme konusunda, ortak dil önemli bir etmen olarak gündeme gelmiştir. Ortak dilin etkin kullanımı, artan gruplar arası arkadaşlık, karşılıklı duygusal destek ve yardım davranışları arasında bir örüntü saptanmıştır. Suriyeli öğrencilerin, Türk öğrencileri daha çok aralarına almaya istekli oldukları tespit edilmiştir. Gruplar arası olumsuz temasa odaklanıldığında ise, Türk ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerini rahatsız etme durumlarına ilişkin olarak anlamlı sonuçlar saptanmıştır. Türkçeyi etkin kullanmayan Suriyeli öğrencilerin daha çok rahatsız edici davranışlara yöneldikleri ve bu öğrencilerin daha çok dışlandığı ortaya konmuştur. Özellikle, gruplar arası uyum ve kaynaşma arttıkça, gruplar arası önyargının azaldığı ve sınıf ortamında hakaret davranışlarına daha az rastlandığı saptanmıştır.

Positive and Negative Intergroup Contact: An Investigation of Classroom Interactions between Turkish and Syrian Primary School Students

Abstract

The aim of this study is to examine the positive and negative intergroup contact experiences between Turkish and Syrian students in the same class. The research was designed as a qualitative study. Semi-structured interview technique was used in the study. The study group consisted of 40 (Female: 32, %80; Male: 8, %20) school psychological counselors. The verbal data collected by face-to-face interviews were analyzed using qualitative data analysis technique. As a result of the research, it was determined that Turkish and Syrian students helped each other depending on the positive intergroup contact. In terms of providing emotional support, the common language has become an important factor. A pattern was found between the effective use of common language, increased intergroup friendship, mutual emotional support, and helping behaviors. It was determined that Syrian students were more willing to accept Turkish students. When focusing on negative intergroup contact, meaningful results were found regarding the situation of Turkish and Syrian students disturbing each other. It is revealed that the Syrian students who do not use Turkish effectively turn to more disturbing behaviors and these students are more excluded. In particular, it was found that the intergroup prejudice was reduced and the insulting behaviors were less common in the classroom environment as the intergroup harmony and cohesion increased.

Makale Bilgisi

Geliş tarihi: 11 Şubat 2019

Düzeltilme tarihi: 16 Ekim 2019

Kabul tarihi: 30 Ekim 2019

DOI: 10.7816/nesne-07-15-05

¹ Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, fulyaturk(at)gantep.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1896-8418

² Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, abbas.turnuklu(at)deu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7209-0768

³ Uzman, Recep Ersayın İlkokulu, info(at)mustafatercan.com, ORCID: 0000-0002-1801-9610

⁴ Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, tarkan.kacmaz(at)deu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0067-0509

Gruplar arası ilişkiler ve önyargı üzerine çalışan Gordon Allport (1954), farklı ırk, renk, din ve etnik kimliklere sahip kişilerin, bir araya gelerek oluşturdukları yapıcı birlikteliklerin; gruplar arası önyargıları azalttığını, kalıp yargıları yıktığını ve samimi olumlu gruplar arası tutumları geliştirdiğini ifade etmektedir. İlaveten, Allport, gruplar arası eşit statünün, ortak amaçların ve çıkarların, gruplar arası işbirliğinin olduğu ve bütün bunların kurumsal destek aldığı durumlarda gruplar arası önyargıların azalacağını vurgulamaktadır. Pettigrew ve Tropp (2006), 515 farklı çalışma üzerinde yapmış oldukları meta analiz çalışması sonucunda, farklı sosyal kimliklere sahip grupların üyeleri arasında deneyimlenen temasın, gruplar arası önyargıyı azalttığı ve gruplar arası tutumları geliştirdiği saptanmıştır. Buna ek olarak, deneyimlenen gruplar arası olumlu temasın, gruplar arası önyargıları düşürmeye ve olumlu tutumları geliştirmeye yönelik etkilerinin, yaşanan deneyimin ötesine taşınarak, dış gruba ait diğer kişilere genellendiği de bulunmuştur. Benzer bir bulguya Davies, Tropp, Aron, Pettigrew ve Wright'ın (2011) gerçekleştirdikleri meta analiz çalışmasında da rastlanmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda, gruplar arası arkadaşlık (dış grup arkadaşları ile geçirilen zaman, kendini dış grup üyesi arkadaşına açma, dış grup üyesi arkadaşına yakınlık, dış grup üyesi arkadaş sayısı vb.) ile gruplar arası olumlu tutumlar arasında, olumlu ilişki saptanmıştır. Dolayısıyla farklı sosyal kimliklere sahip kişiler arasında deneyimlenen olumlu gruplar arası temasın ve gruplar arası arkadaşlıkların, gruplar arası ilişkileri geliştirmek açısından önemli olduğu söylenebilir. Benzer biçimde, Paolini, Harwood ve Rubin'de (2010) gruplar arası temasın tutumlara yönelik olumlu etkilerinin, dış grup üyesi yeni bir kişiye ya da tüm gruba taşınması durumunda, genel olarak gruplar arası ilişkileri etkileyebildiğini ifade etmektedirler. Bununla birlikte, tüm gruplar arası ilişkiler olumlu olmamakta, kimi zaman ilişkiler olumsuzlaşmakta ve ilişkiler anlaşmazlığa doğru evrilebilmektedir.

Gruplar Arası Olumlu ve Olumsuz Temas

Gruplar arası olumlu temas, farklı sosyal kimliklere sahip kişiler arasında deneyimlenen keyif verici ve işbirlikli etkileşimleri işaret ederken, olumsuz temas ise, basit rahatsız edici etkileşimlerden, sözlü ve fiziksel tacize kadar giden olumsuz durumları vurgulamaktadır (Hayward, Hornsey, Tropp ve Barlow, 2017). Graf, Paolini ve Rubin (2014), beş farklı grup üzerinde yapmış oldukları çalışmada, gruplar arası olumlu temasın, gruplar arası olumsuz temastan üç kat daha sık yaşandığını saptamışlardır. Buna karşın, gruplar arası olumlu temasın, gruplar arası tutumlarla daha zayıf bir ilişkisinin olduğunu belirtmektedirler. Bununla birlikte, daha seyrek deneyimlenen gruplar arası olumsuz temasın, kişi ile ilgili olduğu durumlarda, olumlu temasa göre, dış-gruba ilişkin tutumları şekillendirmede daha etkili olduğunu bulmuşlardır (Graf ve ark., 2014).

Gruplararası olumsuz temas ve gruplar arası önyargı arasındaki ilişkinin incelendiği bir başka çalışmada da Barlow ve ark. (2012), olumsuz temas sıklığı ile gruplar arası önyargı arasında, olumlu temas sıklığı ve önyargı arasındaki ilişkiye göre daha güçlü bir ilişki saptamışlardır. Dolayısıyla gruplar arası olumsuz temas ile artan gruplar arası önyargı arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Daha fazla olumsuz temas ifade eden kişilerin, daha fazla gruplar arası önyargı ifade ettikleri bulunmuştur. Sonuç olarak, gruplar arası olumsuz temasın, gruplar arası önyargıyı yordamada, olumlu temasa göre daha güçlü bir yordayıcı olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla gruplar arası olumlu ve olumsuz temas arasında bir asimetrisinin olduğu söylenebilir. Olumlu ve olumsuz temas birlikte incelendiğinde, olumsuz temasın tutumları ve önyargıyı biçimlendirmede, olumlu temasa göre daha güçlü bir değişken olduğu saptanmıştır. Özellikle gruplar arası önyargının, hem olumlu hem de olumsuz temas tarafından yordanmasına karşın, gruplar arası önyargının bilişsel boyutunu olumsuz temasın daha güçlü yordadığı, duyuşsal boyutunu ise eşit yordadığı bulunmuştur

(Barlow ve ark., 2012). Farklı sosyal kimliklere sahip kişiler arasındaki temasın, dış-grubun bütününe ilişkin önyargının azaltılmasında etkili olduğu saptanmıştır. Ancak önyargının boyutu incelendiğinde ise gruplar arası olumlu temas ile önyargının duyuşsal boyutu arasında tutarlı ve anlamlı ilişki saptanmıştır. Bilişsel boyuta ilişkin olarak ise, daha düşük bir ilişki saptanmıştır (Tropp ve Pettigrew, 2005).

Techakesari ve ark. (2015) tarafından yapılan çalışmada, gruplararası olumsuz temasın gruplararası önyargıyı ve tutumları yordamada tutarlı bir yordayıcı olduğunu saptamışlardır. İlave olarak gruplararası olumsuz temasın, geleneksel ve modern önyargı ile doğrudan ilişkili olduğunu saptamışlardır. Gruplararası olumsuz temas ve gruplararası tutum arasındaki ilişkide gruplararası kaygının kritik bir aracı değişkin olduğunu bulmuşlardır. Aynı çalışmada farklı olarak, gruplararası olumsuz temas sürece dahil edilmediğinde, gruplararası olumlu temasın, azalan gruplararası önyargı ile doğrudan ilişkili olduğu da saptanmıştır. Gruplararası olumsuz temas sürece dahil edildiğinde, gruplararası olumlu temas gruplararası tutumları yordamada daha az güvenilir bir yordayıcı olduğu saptanmıştır. İlaveten gruplararası kaygının, olumlu temas ve gruplararası tutum arasındaki ilişkide güçlü bir aracı değişken olduğu da saptanmıştır. Gruplararası azalan kaygıya bağlı olarak gruplararası olumlu temasın gruplararası tutumları geliştirdiği belirlenmiştir (Techakesari ve ark., 2015).

Farklı olarak, Paolini ve ark. (2014), geçmişte deneyimlenen gruplar arası olumlu temasın, daha olumlu gruplar arası duygular ortaya çıkarması ve olumlu tutumlara vesile olması nedeniyle, gruplar arası anlaşmazlıklar ve yıkıcı etkileri üzerinde, tamponlayıcı ve yatıştırıcı bir etkisinin olduğunu belirtmektedirler. Bireylerin geçmişte deneyimledikleri gruplar arası olumlu temasın, deneyimlen yeni ve güncel gruplar arası olumsuz temasın yıkıcı sonuçlarına karşı da tamponlayıcı ve yatıştırıcı bir etkisi olduğu vurgulanmaktadır. Hayward ve ark. (2017) geçmişte deneyimlenen gruplar arası olumlu temasın, hâlihazırda yaşanan temas deneyimlerinin daha olumlu bir lens ile görülmesini sağlayacağını belirtmektedir. Buna karşın geçmişte deneyimlenen gruplar arası olumsuz temas deneyimleri ise, olumsuz bir lensin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Dolayısıyla gruplar arası temas deneyimleri, sadece dış gruba ilişkin tutumları ve inançları yordamayacaktır. Aynı zamanda, kişilerin belirli temas durumlarına ilişkin yargılarını ve değerlendirmelerini de etkileyecektir. Bu nedenle gruplar arası temas deneyiminin; yaşanan deneyimin ötesine geçerek, olumlu temasın gruplar arası temasa ilişkin olumlu algıları, olumsuz temasın ise olumsuz algıları doğuracağı söylenebilir.

Suriye’de çıkan iç savaş sonrası gerçekleşen göç nedeniyle, Türkiye’de yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusunun görünürlüğü dikkat çekici düzeyde artmıştır. T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre, 2018 yılı itibarıyla Türkiye’de geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısının toplam 3.603.888 olduğu ifade edilmektedir. Suriyeli göçmenlerin, okul yaşında bulunan çocuklarının sayısının ise 1.710.861 olduğu belirtilmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018). Suriyeli göçmenler, Türkiye’de büyük iller başta olmak üzere tüm illere farklı oranlarda dağılmışlardır. Suriyeli göçmenlerin çocukları, son yıllarda Türkiyeli yerleşik halkın çocukları ile birlikte aynı okullarda ve sınıflarda eğitim ve öğretim görmeye başlamışlardır. Bu çalışmada ilkokullarda, aynı sınıflarda eğitim gören Türkiyeli ve Suriyeli ilkokul öğrencileri arasında deneyimlenen gruplar arası olumlu ve olumsuz temas deneyimlerine odaklanılmıştır. Farklı sosyal kimliklere sahip öğrenciler, aynı öğrenme ve öğretme sürecine devam etmektedirler. Dolayısıyla, aynı sınıflara devam eden Türkiyeli ve Suriyeli ilkokul öğrencileri arasında, “eşit statü, ortak hedef ve işbirliğinin var olduğu bu süreç, kurumsal olarak da desteklenmektedir” (Allport, 1954). Bu araştırmanın amacı, ilkokullarda aynı sınıfta öğrenim gören, farklı sosyal kimliklere (Türkiyeli/Suriyeli) sahip öğrenciler arasında yaşanan olumlu ve olumsuz temas deneyimlerini, okul psikolojik danışmanlarının gözünden incelemektir. Çalışmada okul psikolojik danışmanlarının seçilmesinin

nedeni olarak, öğrencilerin davranış sorunları ile doğrudan ilgilenmeleri, okulda yaşanan öğrenci davranış sorunlarının doğrudan ya da dolaylı olarak okul psikolojik danışmanlarına taşınması ve öğrenciler arası akran ilişki dinamiklerine mesleki olarak daha aşına olmaları gösterilebilir. Bu amaçla gruplar arası olumlu ve olumsuz temasa ilişkin aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

Olumlu Temas Soruları:

1. İlkokullarda, Türkiyeli ve Suriyeli öğrenciler, ihtiyaç duyduklarında birbirlerinden ne ölçüde yardım alabiliyorlar?
2. İlkokullarda, Türkiyeli ve Suriyeli öğrenciler, üzgün olduklarında birbirlerinden ne ölçüde duygusal destek alabiliyorlar?
3. İlkokullarda, Türkiyeli ve Suriyeli öğrenciler, birbirlerini aralarına alma konusunda ne kadar istekliler?

Olumsuz Temas Soruları:

1. İlkokullarda, Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin, birbirlerini rahatsız etme sıklıkları ve nedenleri nelerdir?
2. İlkokullarda, Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin, birbirlerine hakaret etme sıklıkları ve nedenleri nelerdir?

Yöntem

Bu araştırma, nitel bir çalışma olarak kurgulanmıştır. Araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği temel veri toplama aracı olarak seçilmiştir. Bu seçimin nedeni, Türk ve Suriyeli ilköğrencileri arasında yaşanan olumlu ve olumsuz temasa ilişkin, okul psikolojik danışmanlarından derinlemesine ve detaylı veri toplamaktır.

Katılımcılar

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Gaziantep ilinde ilköğrencilerde okul psikolojik danışmanı olarak görev yapan 8 erkek, 32 kadın olmak üzere toplam 40 kişi oluşturmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulmasında ölçüt örnekleme tekniği benimsenmiştir (Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Okul psikolojik danışmanların seçiminde, ilköğrencilerde çalışmaları ve çalıştıkları okullarda, Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin birlikte eğitim-öğretim görmeleri koşulu referans alınmıştır. Okul psikolojik danışmanlarının çalışma grubu olarak benimsenmesinin temel nedeni, öğrencilerin her türlü davranış sorunları ile doğrudan ilgilenmeleri nedeniyle, öğrencilerin arkadaşlık dinamiklerine ilişkin daha derin ve detaylı bilgiye sahip olabilecekleri düşüncesidir. Kırk psikolojik danışmanla yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve nitel veriler toplanmıştır.

Kategorilere ilişkin frekanslar, bazen 40 psikolojik danışmandan daha fazla ya da az olabilmektedir. Bunun nedeni, okul psikolojik danışmanlarının bazen görüşme sorusuna yanıt vermemeleri ya da çok detaylı yanıt vermeleridir. Okul psikolojik danışmanlarının söylemleri değerlendirilirken “K3-K-K5” şeklinde kısaltmalara yer verilmiştir. Bu kısaltmadaki birinci “K3” harfi katılımcıyı ve görüşme numarasını; ikinci “K” harfi cinsiyetini (K: Kadın, E: Erkek), üçüncü “K” harfi ise psikolojik danışmanını meslekteki kıdem yılını işaret etmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, nitel veri toplamak için yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin seçilmesinin nedeni, görüşülen kişilerden derinlemesine ve detaylı olarak veri elde etmektir. İlkokullarda çalışan okul psikolojik danışmanları ile görüşme yapılırken, görüşmede ortaklık ve aynılık sağlamak için görüşme formu kullanılmıştır.

Gruplar arası ilişkiler konusunda, betimsel ve ilişkisel tarama çalışmalarında Likert tipi, kapalı uçlu sorulardan oluşan veri toplama araçları çok yaygın kullanılırken, bu çalışmada farklı olarak yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Bunun nedeni, aynı sınıfı paylaşan Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin, birbirleri ile ne ölçüde arkadaşlık kurduklarının ve arkadaşlık deneyimlerinin dinamiklerini okul psikolojik danışmanların gözünden ve dilinden derinlemesine ve detaylı olarak incelenmesine yönelik gereksinimdir. Bu hedefe ulaşmak için gruplar arası arkadaşlık ile ilgili önceden hazırlanmış açık uçlu sorular, standart olarak görüşme yapılan her bir psikolojik danışmana sorulmuştur.

Görüşme sorularının hazırlanması aşamasında, alanyazında yer alan ve birçok çalışmada kullanılan (Chen ve Graham, 2015; Florack, Rohmannb, Palcua ve Mazziottab, 2014; Mazziotta, Rohmann, Wrightt, Tezanos-Pintoi, ve Lutterbach, 2015; Munniksm, Stark, Verkuyten, Flache ve Veenstra, 2013; Pettigrew, 2008; Swart, Hewstone, Christ ve Voci, 2010; Vezzali, Stathi, Giovannini, Capozza ve Visintin, 2015) Likert tipi kapalı uçlu sorulardan esinlenilerek, açık uçlu görüşme soruları oluşturulmuştur. Araştırmada kullanılan ve okul psikolojik danışmanlarına sorulan açık uçlu sorular aşağıda yer almaktadır.

Olumlu Temas Soruları:

1. Okulunuzdaki Türk öğrenciler, ihtiyaçları olduğunda Suriyeli öğrencilerden yardım isteme konusunda kendilerini ne kadar rahat hissediyorlar? Suriyeli öğrencilerden ne kadar destek alabiliyorlar? / Okulunuzdaki Suriyeli öğrenciler, ihtiyaçları olduğunda Türk öğrencilerden yardım isteme konusunda kendilerini ne kadar rahat hissediyorlar? Türk öğrencilerden ne kadar destek alabiliyorlar?
2. Okulunuzdaki Türk öğrenciler, üzgün olduklarında Suriyeli öğrencilerden ne kadar duygusal destek alabiliyorlar? / Okulunuzdaki Suriyeli öğrenciler, üzgün olduklarında Türk öğrencilerden ne kadar duygusal destek alabiliyorlar?
3. Sizce, okulunuzdaki Türk öğrenciler, Suriyeli öğrencileri aralarına alma konusunda ne kadar istekliler? / Sizce Suriyeli öğrenciler, Türk öğrencileri aralarına alma konusunda ne kadar istekliler?

Olumsuz Temas Soruları:

4. Okulda ve sınıfta, Suriyeli öğrenciler, Türk öğrencileri hangi sıklıkla rahatsız ediyorlar? Nedenleriyle birlikte açıkla mısınız? / Türk öğrenciler, Suriyeli öğrencileri hangi sıklıkla rahatsız ediyorlar? Nedenleriyle birlikte açıkla mısınız?
5. Okulunuzdaki Suriyeli öğrenciler, Türk öğrencilerle etkileşimleri esnasında hangi sıklıkla hakarete uğruyorlar? Nedenleriyle birlikte açıkla mısınız? / Okulunuzdaki Türk öğrenciler, Suriyeli öğrencilerle etkileşimleri esnasında hangi sıklıkla hakarete uğruyorlar? Nedenleriyle birlikte açıkla mısınız?

Görüşme formu geliştirildikten sonra, alanda çalışan beş akademisyenden uzman görüşü alınmıştır. Getirilen eleştiriler doğrultusunda, görüşme formu ve sorular yeniden düzenlenmiş ve geliştirilmiştir. Daha sonra pilot çalışma için üç uygulama yapılmıştır. Görüşme formuna ait soruların, görüşme yapılan kişiler

tarafından beklenildiği gibi anlaşıldığı görülünce, uygulamalara devam edilmiştir. Pilot çalışmada elde edilen veriler de çalışmada kullanılmıştır.

İşlem

Okul psikolojik danışmanları ile gerçekleştirilen görüşmeler birinci yazar tarafından Gaziantep ilinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında lisans, yüksek lisans, doktora unvanlarına sahip birinci yazar tarafından gerçekleştirilmiştir. Okul psikolojik danışmanları ile görüşmeler gerçekleştirilmeden önce proje kapsamında etik kurul izinleri Dokuz Eylül Üniversitesi'nden alınmıştır. Geliştirilen görüşme formuna ait sorular, okul psikolojik danışmanlarına sorulduktan sonra, onların ağzından çıkan her sözcük not edilerek, araştırmanın nitel verileri toplanmıştır. Araştırmanın sonunda, Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin birbirleriyle olan arkadaşlıklarına yönelik derinlemesine ve detaylı veriler, okul psikolojik danışmanlarından toplanmıştır. Toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarılarak analiz edilmiştir.

Bu çalışmada, nitel verilerin analizinde, Miles ve Huberman'ın (1994) öne sürdüğü etkileşimli model referans alınmıştır. Bu bağlamda sırasıyla, veri toplama, veri azaltımı, veri gösterimi ve sonuç çıkarma doğrulama aşamaları izlenmiştir. Öncelikle, görüşme sürecinde kaydedilen tüm kayıtlı görüşmeler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Her bir görüşme sorusuna, tüm örneklemin verdiği yanıtlar alt alta sıralanmıştır. Daha sonra, her bir soruya ait yazılı metin defalarca okunarak, araştırma sorusuyla ilgili olan temalar belirlenmiştir. Temaların belirlenmesinde, okul psikolojik danışmanlarının ifadelerinde öne çıkan, ortak ve benzer anlamlar referans alınmıştır. Bu süreçte yoğun veri yığını içerisinde kaybolmamak için bu temalar benzerliklerine göre yeniden organize edilerek, birbirlerinin anlam içeriğini kapsamayacak şekle getirildikten sonra, veri azaltma sürecinde kod haline getirilmiştir. Nitel veriler, bu kodlara bağlı olarak, kategorize edilmiş ve azaltılmıştır. Böylece, tablolarda yer alan temaların frekansı ve her bir hücrede yer alan okul psikolojik danışmanların ifadeleri belirlenmiştir. Kodlama sürecine geçilmeden önce, analizi yapan araştırmacının kodlama güvenirliği test edilmiştir. Bunun için birinci ve ikinci araştırma sorusuna, çalışma grubunun verdiği yanıtlar, tablolardaki kategorilere göre altı gün ara ile iki kez kodlanmıştır. Her iki kodlama sürecindeki uyum yüzdesi hesaplanmıştır. Bunun için Miles ve Huberman'ın (1994:64) güvenirlik formülünden yararlanılmıştır [$\text{Güvenirlik} = (\text{görüş birliği sayısı}) / (\text{toplam görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı sayısı})$]. Çalışmada, kodlama güvenirliği “.76” bulunmuştur. Güvenirlik çalışmasından sonra verilerin kodlanmasına geçilmiştir. Tabloların oluşturulması sürecinde, kategorilerin frekansına ek olarak, o kategoriye ait kişi söylemlerine de yer verilmiştir. Böylece, verilerin karşılaştırmalı sunumunda matrislere yerleştirilecek kişi söylemleri belirlenmiştir. Matrisler içerisinde hem kategorilere ait frekans hem de kişilerin söylemlerine doğrudan yer verilerek, Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin gruplar arası arkadaşlık deneyimlerine ilişkin karşılaştırmalı veri seti sunulmuştur.

Bulgular

Bu çalışmada, aynı sınıfta öğrenim gören Türk ve Suriyeli ilkökul öğrencilerinin birbirleriyle kurdukları olumlu ve olumsuz temas ve etkileşimler, okul psikolojik danışmanlarının dilinden öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Türk ve Suriyeli ilkökul öğrencilerinin birbirleriyle kurdukları olumlu ve olumsuz temasa ilişkin nitel veriler toplanmıştır. Bulgular, olumlu ve olumsuz temas başlıkları bağlamında sunulacaktır.

Olumlu Temasa İlişkin Bulgular

Olumlu temasa ilişkin, Türk ve Suriyeli öğrencilerin ihtiyaç duyduklarında birbirlerinden yardım isteme durumlarına, üzgün olduklarında birbirlerinden destek alma durumlarına, diğer gruptan öğrencileri aralarına alma konusundaki istekliliklerine dair bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1’de Türk ve Suriyeli öğrencilerin, ihtiyaç duyduklarında birbirlerinden yardım isteme durumlarına ilişkin okul psikolojik danışmanlarının söylemleri yer almaktadır. Tablo 1’de görüldüğü gibi okul psikolojik danışmanlarının Türk ve Suriyeli öğrencilerin, ihtiyaç duyduklarında birbirlerinden yardım isteme durumlarına ilişkin görüşleri, yedi temel kategorinin etrafında gruplanmıştır. Bunlar; “iste(ye)miyorlar”, “isteyebiliyorlar”, “iç-grup”, “dil ve iletişim”, “aile etkisi”, “kişiye/duruma göre değişiyor” ve “zamanla artıyor” kategorileridir.

Türk ve Suriyeli öğrencilerin, ihtiyaç duyduklarında birbirlerinden yardım isteyip isteyemediklerine ilişkin öne çıkan temel iki kategori, “isteyebiliyorlar” ve “isteyemiyorlar” kategorileri olmuştur. Okul psikolojik danışmanları, Suriyeli öğrencilere göre Türk öğrencilerin yardım isteme konusunda daha rahat olduklarını vurgulamışlardır.

“İsteyemiyorlar” kategorisi karşılaştırmalı olarak incelendiğinde Suriyeli öğrencilerin henüz Türk öğrenciler ile yeterince gruplar arası arkadaşlık ve temas kuramadıkları ve birlikteyken kendilerini rahat hissetmedikleri ve çekingen oldukları görülmektedir. Bu söylemlerden farklı olarak, “isteyebiliyorlar” kategorisinde, bir önceki frekans düzeyinden farklı olarak çok sayıda okul psikolojik danışmanı, Türk ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerinden yardım istediklerine ilişkin söylemlerde bulunmuşlardır. Ancak, öğrencilerin birbirlerinden yardım isterken kurguladıkları gerekçeler nispeten birbirlerinden farklılık göstermektedir. Hem Türk hem de Suriyeli öğrencilere ilişkin okul psikolojik danışmanların öne çıkardıkları temel tema, gruplar arası arkadaşlıktır. Öğrencilerin, sosyal kimlik farklılıklarına rağmen, arkadaş ya da yakın arkadaş olabildikleri takdirde, birbirlerinden çok daha rahat yardım isteyebildikleri saptanmıştır.

Farklı olarak, sınırlı da olsa hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin, yardım gereksinimi duyduklarında, önceliği kendi iç gruplarına verdikleri Tablo 1’de görülmektedir. Türk öğrencilerin daha çok, yakın arkadaşlık parametresine göre hareket ettikleri görülürken, Suriyeli öğrencilerin, çekingen olmalarından, kendilerini güvende hissetmemelerinden dolayı önceliği kendi iç gruplarından bir öğrenciden destek istedikleri saptanmıştır.

Benzer biçimde, öne çıkan bir başka tema ise, “dil ve iletişim” temasıdır. Hem Suriyeli hem de Türk öğrenciler için de sınırlı düzeyde de olsa geçerli olan bu tema, üzerinde durulması gereken bir tema olarak okul psikolojik danışmanları tarafından dillendirilmiştir. Tablo 1’deki söylemlerden de görüldüğü gibi, hem Türk hem de Suriyeli öğrenciler için geçerli en temel konu, karşılıklı diyalog kurulabilecek ortak dil konusudur. Ortak dil olduğu sürece, gruplar arası arkadaşlığın, temasın ve etkileşimin gelişebilmesine ortam ve fırsat doğabilmektedir. Buna paralel olarak da karşılıklı yardımlaşma ve diyalog gelişebilmektedir. Yerleşik halkın çocukları ile göçmen toplumun çocukları arasında aynı sınıfta eğitim alırken kullanılan ortak dil yeterince gelişmediği takdirde, gruplar arası arkadaşlık, temas, yardımlaşma, hatta eğitim programlarından yararlanma ve akademik gelişimde güçlük yaşanabildiği, okul psikolojik danışmanların söylemlerinde öne çıkmaktadır.

Benzer bir durum “zamanla artıyor” kategorisinde söz konusudur. Sadece, Suriyeli öğrencilere yönelik olarak dillendirilen bu kategoride, göçmen topluma ait öğrencilerin, yerleşik halkın çocukları ile birlikte, aynı sınıfta bulundukları süre arttıkça, diğer sosyal kimliğe ait grup üyeleri ile temasın, etkileşimin

ve paylaşımın artmasına, ortak dilin gelişmesine, çekingenliğin zamanla azalmasına ve buna paralel olarak da karşılıklı yardımlaşmanın artmasına yardımcı olmaktadır.

Tablo 1

Türk ve Suriyeli öğrencilerin ihtiyaç duyduklarında birbirlerinden yardım isteme durumları

Kategoriler	T	S	Psikolojik Danışmanların İfadeleri
İste(ye)miyorlar	5	10	Türk: Türk öğrenciler... kendilerinin daha iyi durumda olduğunu onların daha kötü durumda olduğunu düşünüyorlar her zaman. Bir Türk bir Suriyeli'den yardım istemiyor...(K16-K-K1)/ Çok rahat hissetmiyorlar...(K22-K-K6)/ Destek aldıklarını çok düşünmüyorum. (K24-K-K3) Suriyeli: ... Çok rahat olduklarını söyleyemem. (K3-K-K7)/ Onlar biraz daha çekingen olabilirler hiç dertlerini anlatamadıkları için. Biraz dışlanma psikolojini yaşıyorlar açıkçası. Onlar biraz daha çekingenler...(K11-K-K7)/ Suriyeli öğrenciler biraz güven problemi yaşadıkları için yardım isteme konusunda biraz tereddüt yaşayabilirler...(K39-K-K4)
İsteyebiliyorlar	28	13	Türk: İletişime geçme konusunda Türk öğrenciler daha iyi. Rahatlıkla yardım isterler. Suriyeli öğrencilerden destek alabilirler. (K6-E-K4)/ ... artık onları Türk gibi gördükleri için oldukça rahatlar...(K19-K-K5)/ İstiyorlar, sıkıntılar yok. Okul eşyaları paylaşımı, yemek paylaşımı oluyor. (K27-K-K18) / Yakın arkadaş olanlar çok rahat bir şekilde yardım isteyebilirler. ... (K29-E-K3)/ Suriyeli: Gözlemlediğim kadarıyla yakın Türk arkadaşları dışında, çok yardım istemezler. Yakın olmadığı sürece yardım talebinde bulunmuyor. ... (K9-E-K3)/ Yani bizim öğrencilerimiz yardım etmeyi sevdikleri için bu konuda çok çekinmiyorlar, kolaylıkla yardım isteyebiliyorlar. Yardım da alabiliyorlar. (K33-E-K2)/ Bence bir sıkıntı yok bu konuda. Onlar daha rahattır bu konuda Türk çocuklardan. Bence tamamiyle destek alıyorlar hiç olumsuz bir şey duymadım...(K38-K-K20)
İç-grup	4	3	Türk: Türk arkadaşlarına göre daha ikinci planda olduklarını söyleyebilirim. Destek istediklerinde yardım alabiliyorlar. (K8-K-K1)/ Önceliği ona vermiyor zaten çok fazla Türk arkadaşı var. Kalem, kalemtraşı veya beslenmesi eksik olduğunda, sıralama yaptığında Suriyeli öğrenciye sıra gelmez. Çok yakın arkadaşı değilse. Suriyeli öğrenciye önceliği vermiyor. (K9-E-K3) Suriyeli: Onlar da önce Suriyeli arkadaşlarından sonra Türk arkadaşlarından yardım istemeyi tercih ederler...(K8-K-K1)/ Onlar Biraz daha çekingen kalıyor. Önce kendi arkadaşlarından kendi Suriyelilerle ve iletişim kuruyorlar. Ama bu olmadığı takdirde Türklere yöneliyorlar. Alıyorlar ama onlardan aldığımız kadar vermiyoruz (K13-K-K2)/ Öncelikle bir Suriyeli öğrenciden yardım istiyorlar. Kendilerini böyle daha güvende hissediyorlar. (K34-K-K5)
Dil ve İletişim	5	7	Türk: .. Bazı öğrenciler dil sıkıntısı çektiği için kendini şiddet yoluyla ifade ediyor. Genelde o Suriyeli öğrenci ters tepki verir. ... (K9-E-K3)/ Dil bilen bir Suriyeli öğrenciden çok rahat yardım isterler. Suriyeli öğrenciler de bu talebe karşılık verirler. (K4-K-K11)/ ... iletişim kurarlarsa bir sıkıntı yok. Şu an sıcak bir ilişki kurmuş durumdalar. Anlatabilirlerse dertlerini bir sıkıntı olmuyor...(K11-K-K7) Suriyeli: Genellikle yardım isteme hususunda kendilerini geri çekiyorlar. Hem dil bilmiyorlar hem de eğitim-öğretim biraz daha geride oldukları için sıkıntı yaşıyorlar. (K36-E-K5) Dil problemi aşıp, gruplaşmalar azaldıktan sonra arkadaşlık ilişkilerin güzel gelişmeler oldu. Şu anda bir Suriyeli öğrenci rahatlıkla yardım isteyebiliyor. Türk öğrenci de yardım ediyor. (K2-E-K1)/ Yine başta söylediğim gibi arkadaşlarsa, iletişim kurabiliyorlarsa yardım gerekiyorsa birbirlerinden yardım istiyorlardır. (K12-K-K13)
Aile Etkisi	-	1	Türk: - Suriyeli: Ailelerden çocuklara yansıyan güven noktasında çekingenlik var. (K3-K-K7)
Kişiyeduru ma göre değişiyor	3	1	Türk: Bu sınıf düzeyine göre değişiyor bence. Birinci sınıfta ise daha zor. 2'de, 3'te aynı sınıflarsa vakit geçirme sürelerine göre, onu kabul etme durumlarına göre yardım istemek konusunda kendilerini o kadar rahat hissediyorlar. Birlikte yaşadıkları çoğaldıkça rahatlık artıyor. (K24-K-K3)/ Konusuna göre destek alma değişir. Arkadaşlık ilişkileri konusunda kısmen destek olurlar, bu konuda rahat olurlar. Ama diğer konularda kendilerini biraz daha üstün gördükleri için çok fazla destek almaya meyilli değiller, istekli değiller. (K28-K-K3) Suriyeli: Türk öğrencinin yaşına göre değişiyor. Eğer çocuk ilköğretim dördüncü sınıftaysa, ortaokulda 5.- 6. sınıfta ise özellikle 5 değilse destek görebiliyor. Ama küçük yaşlarda gittikçe destek azalıyor. (K15-K-K1)/
Zamanla artıyor	-	3	Türk: - Suriyeli: Yeni gelen öğrenciler çekiniyorlar. Ama sonraki süreçte sorun olmuyor. Türklere destek alabiliyorlar. Arkadaş olmayı çok tercih etmiyorlar. Ama yardımlaşma vs konularda sıkıntı yok. (K25-K-K2)/ ...Biraz çekingen davranıyorlar ama bu en baştaydı. Sonradan kaynaştılar şu anda bir problem yok. Diğer arkadaşları gibi Türklere de destek alabiliyorlar. (K30-K-K1)/ Daha önceki ilişkilerine bağlı. Bazı sınıflarda daha önceki yıllardan kaynaşmışlar. Hiç Türk mü Suriyeli mi anlaşılmıyor. ... (K35-K-K5)
Toplam	45	37	

Türk ve Suriyeli öğrencilerin, üzgün olduklarında birbirlerinden destek alma durumlarına ilişkin, okul psikolojik danışmanlarının söylemleri Tablo 2'de yer almaktadır. Tablo 2'de görüldüğü gibi okul psikolojik danışmanlarının, Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin, üzgün olduklarında birbirlerinden destek alma durumlarına ilişkin görüşleri, "7" temel kategorinin etrafında gruplandırılmıştır. Bunlar; "al(a)mıyorlar", "alabiliyorlar", "kişisel farklılıklar", "iç grup", "cinsiyet", "dil ve iletişim" ve "gruplar arası arkadaşlık" kategorileridir.

Tablo 2

Türk ve Suriyeli öğrencilerin üzgün olduklarında birbirlerinden destek alma durumu

Kategoriler	T	S	Psikolojik Danışmanlarının İfadeleri
Al(a)mıyorlar	12	6	Türk: Suriyeli öğrencilerimiz aslında duygusal açıdan duyarsızlar biraz. Belki savaş görmekten dolayı. Hani duygusal destek olarak pek yanlarında olduklarını düşünmüyorum. ... Yani duygusal olarak destek verebileceklerini düşünmüyorum ben. (K20-K-K5)/ Üzgün olduğunda bir Suriyeli çocukla paylaştıklarını sanmıyorum. Çok fazla destek aldıklarını sanmıyorum. (K36-K-K3) Suriyeli: Suriyeli öğrenciler daha yaşından büyük davrandıkları için çok fazla destek alamıyorlar. (K15-K-K1)/ Türklerin Suriyelilere çok fazla okulda destek sağladığını düşünmüyorum. (K18-K-K1)/ Suriyeli öğrenciler neden üzüldüğünü soruyor bir şeyler yapmaya çalışıyor ama bir süre sonra onlar için sıkıcı olabiliyor. Duygusal konularda yaşları itibarıyla çok da anlayamıyorlar ama basit düzeyde bir şeyler yapmaya çalışırlar. (K21-K-K3)
Alabiliyorlar	7	10	Türk: Çok rahat bir şekilde arkadaşlarına destek verebiliyorlar. (K2-E-K1)/ Türk öğrenciler duygusal destek alırlar. K7-K-K3 / Yani bir sıkıntı görmedim şu zamana kadar. Herhangi bir problemi olduğunda rahatlıkla açabiliyor. ... (K18-K-K1)/ ... Duygusal destek alabiliyorlar. (K19-K-K5) Suriyeli: Ben duygusal destek aldıklarını düşünüyorum. (K4-K-K11)/ O biraz daha fazla. Çünkü dışarıdan geldikleri için yani bazı çok merhametli Türk öğrenciler bunun farkındalar ve şey yapıyorlar. "Ya o zaten dışarıdan geldi, ya zaten çok arkadaşı yok." deyip yardım ediyorlar. (K17-K-K1)/ Çok fazlaca destek alıyorlar. Türk öğrenciler yardım konusunda çok iyiler. (K22-K-K6)
Kişisel farklılıklar	2	2	Türk: Eğer yakınsa, bir Türk arkadaşı gibi destek alır. Ama yakın değilse, Suriyeli öğrenci teselli etmekten çekinir. (K3-K-K7)/ Bazı Türk çocuklar sınıfta dışlanmış oluyor. Dışlanmış çocuklar dışlanmış çocukla daha hızlı bağ kuruyor. Sınıftaki çekingen veya dışlanmış Türk çocuk yeni gelen bir Suriyeli öğrenciye yanaşabiliyor. Bu anlamda dışlanmış bir Türk çocuk, üzgün olduğunda duygusal desteği Suriyeli öğrenciden görebiliyor. (K9-E-K3)/ Suriyeli: Öğrenciden öğrenciye değişiyor. Suriyeli öğrencinin çabasıyla alakalı. Eğer sınıf içinde benimsenen bir öğrenciyse, ayrılmaksızın duygusal destek veriliyor. Eğer grup dışında ise görmemezlikten geliniyor. (K1-E-K8)/ Çok yakın buldukları, kendilerine çok yakın hissettiren önyargısız öğrencilerden kısmen destek alıyorlar. Diğerlerinden alamıyorlar. (K28-K-K3)
İç-grup	5	5	Türk: Türk öğrencilerin duygusal destek anlamında ilk tercihleri bir Türk öğrenci olur. ... (K4-K-K11) / ... genelde kendi yakın grubu içinde oluyor öncelik. ... (K13-K-K2)/ Bir Türk kadar almıyor bence. Kendi akrabıyla, kendi diliyle anlaşabildiği ile daha rahat alıyorlar. (K32-K-K2) Suriyeli: Yine aynı şekilde tercihen önce kendi grupları olduğunu söyleyebilirim. (K8-K-K1)/ Bunu net gördüm ilk önce kendi arkadaşları Suriyeliler her zaman. İlk önce kendi içlerinde paylaşıyorlar. ... (K13-K-K2)/ Suriyeli öğrenciler de Suriyeli öğrencilerle duygularını paylaşıyorlar... (K36-K-K3)
Cinsiyet	1	2	Türk: Kız öğrencilerimiz Suriyeli olan kız öğrencilerimiz iyi destek veriyorlar. Erkeklerde biraz daha davranış problemleri var. Ama kız olan Suriyeli öğrencilerimiz çok büyük destek sağlayabiliyorlar. (K31-K-K1)/ Suriyeli: Suriyeli kız öğrenciler Türk öğrencilerden destek alırlar ve Türk kız öğrenciler ilgilenirler. (K6-E-K4)/ Sanıyorum yine aynı durum. Erkek öğrenciler bu durumda duygusal destek vermede biraz daha zayıflar. ... (K31-K-K1)/
Dil ve iletişim	5	3	Türk: Çok almıyorlardı bence. İletişim problemi de olduğu için. ... (K11-K-K7)/ Yine iletişim problemine bağlı. Suriyeli öğrenci Türkçe öğrenmişse, Türk arkadaşları kadar destek alabiliyor. Sarıldıklarını görüyorum birbirlerine. (K26-K-K11)/ Suriyeli: İletişim kurabildiklerinde çok rahat alabilirler bence. Eğer o çocuk Türkçeyi biliyorsa gayet rahat gidip onunla konuşabilirler, onda problem yok. ... Ama o çocuk Türkçe bilmiyorsa, konuşan Arapça da bilmiyorsa o zaman problem olur; duygusal destek alamaz o zaman. (K11-K-K7)/ İyi bir iletişim varsa, sınıfa ve arkadaşlarına uyum sağlamışlarsa samimi olduğu bir grup varsa onlardan destek alabiliyorlardı. ... (K12-K-K13)/
Gruplar arası arkadaşlık	6	4	Türk: ...baştan beri arkadaşlık yaptığı kişilerden daha fazla yardım alabiliyorlardı. Ama iyi bir iletişim kuruyorlarsa tabii ki destek alıyorlardı. (K12-K-K13)/ Çok yakın arkadaşlarıysa teselli etmeye, öğretmene götürmeye çalışıyorlar. Ama bu konuda becerileri de az olduğu için net biçimde duygusal destek veremiyorlar. (K21-K-K3)/ Yakınlık durumuna göre değişir. Yakın arkadaşlarıysa destek alabilir. (K39-K-K4)/ Suriyeli öğrencilerden destek alabiliyorlar, ama yakın arkadaş olması gerekiyor. Ayrıca Türkçe biliyor olması gerekir. (K40-K-K2)/ Suriyeli: Genellikle bağ kurmuşlarsa alıyorlar. Ama çoğunluğu ilk aşamada içine atıyor. ... (K9-E-K3)/ Aynı şekilde, yakın arkadaşlarıysa yakın davranıyorlar. ... Hani bir sorun olduğu zaman söylüyorlar ama duygusal bir anlamda olduğu zaman yalnızca yakın arkadaşlarından destek alıyorlar. ... (K38-K-K20)/ Türk öğrenciler biraz daha çabılıyorlar, Suriyeli öğrencilerden yakınlık görürse daha fazla yaklaşıyorlar. (K39-K-K4)
Toplam	38	32	

Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin, üzgün olduklarında birbirlerinden destek alma durumlarına ilişkin en çarpıcı görüntü iki kategori üzerinden öne çıkmaktadır. Bunlar “al(a)mıyorlar” ve “alabiliyorlar” kategorileridir. Okul psikolojik danışmanları daha çok Türk öğrenciler açısından “al(a)mıyorlar” kategorisini öne çıkarırken, “alabiliyorlar” kategorisinde ise, Suriyeli öğrencilere yönelik söylemlerde bulunmuşlardır.

Türk öğrencilerin, Suriyeli öğrencilerden destek alamamasının nedeni olarak, Suriyeli öğrencilerin ülkelerinde savaş ortamında, yaşadıkları olumsuz deneyimlerin etkilerini gerekçe olarak öne çıkarılmıştır. Tablo 2’deki söylemlerde de görüldüğü gibi Suriyeli öğrencilerin göç etmeden önce yaşadıkları travmaların izlerini hala sürdürmekte olduğu anlaşılmaktadır.

“Alabiliyorlar” kategorisinde ise, sınırlı da olsa, özellikle Suriyeli öğrencilerin daha fazla destek aldıklarına yönelik söylemler öne çıkarılmıştır. Bununla birlikte, okul psikolojik danışmanları, duygusal destek verme konusunda hem Türk hem de Suriyeli öğrenciler için iç-grup yanlılığını belirgin şekilde vurgulamışlardır.

Okul psikolojik danışmanları; hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin, üzgün olduklarında birbirlerinden ne ölçüde destek aldıklarına yönelik üç kategoriye birbirini destekler şekilde öne çıkarmışlardır. Bunlar; “iç-grup”, “dil ve iletişim” ve “gruplar arası arkadaşlık” kategorileridir. Özellikle “iç grup” kategorisi; hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin destek gereksinimi duyduklarında, önceliği iç-gruplarına vermeleri bakımından çok anlamlıdır. Bunun gerekçesi olarak, “anadili ile daha iyi anlaşabilmek, samimi arkadaşlık, iç grup dayanışması” gibi temalar vurgulanmıştır.

Bu temaları destekler bir başka kategori ise “dil ve iletişim” kategorisidir. Okul psikolojik danışmanları, üzgün olunduğunda gereksinim duyulan desteğin alınabilmesi için önkoşulların başında, dil ve iletişim gelmektedir. Hem Türk hem de Suriyeli öğrenciler için ortak vurgu, öğrencilerin karşılıklı diyalog kurabilmeleri ve birbirini anlayabilmeleridir. Bu durum gerçekleştirildiğinde, öğrenciler hem iç-gruplarına daha seyrek yönelmekte hem de gereksinim duymaları halinde birbirlerine daha kolay yardım edebilmektedirler.

Benzer biçimde okul psikolojik danışmanların öne çıkardığı bir başka kategori ise, “gruplar arası arkadaşlıktır”. Okul psikolojik danışmanları tarafından hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin yakın arkadaş olmaları durumunda, birbirlerine daha kolay destek oldukları ve birbirlerinden destek istedikleri saptanmıştır. Aslında, “iç grup”, “dil ve iletişim” ve “gruplar arası arkadaşlık” kategorileri birlikte müzakere edilmelidir. Öğrenciler, birbirleriyle daha iyi iletişim kurup, doğrudan temas ettiklerinde, daha samimi arkadaş olmaya başlamakta ve dolayısıyla gruplar arası arkadaşlığın doğal sonucu olarak da birbirlerine karşılıklı yardıma daha kolay yönelmektedirler. Öğrencilerin ortak dil becerilerinin yetersiz olması durumunda ise, birbirleriyle yeterince diyalog kuramamaktadırlar. Öğrencilerin birbirleriyle yakın arkadaş olamadıkları için birbirlerinden yardım alamadıkları, dolayısıyla da desteğe gereksinim duyduklarında daha hızlı iç grup dayanışmasına yönelmekte oldukları saptanmıştır.

Sınırlı sayıda okul psikolojik danışmanı tarafından öne çıkarılan bir başka tema ise, hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin davranışlarının cinsiyete göre farklılaştığı olgusudur. Özellikle kız öğrencilerin sosyal kimlik farkı gözetmeksizin dış grup üyesi arkadaşları üzgün olduklarında, onlara daha fazla destek verdikleri saptanmıştır. Tablo 2’deki söylemlerde de görüldüğü gibi kız öğrencilerin, sosyal kimlik farkı gözetmeksizin, duygularla ilgili konularda ve uygun davranış örüntülerini gösterme konusunda, daha başarılı olduklarına ilişkin dikkat çekici bir durum söz konusudur.

Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin, diğer gruptan öğrencileri aralarına alma konusundaki istekliklerine ilişkin, okul psikolojik danışmanlarının söylemleri Tablo 3’te yer almaktadır. Tablo 3’te görüldüğü gibi, okul psikolojik danışmanlarının, Türk ve Suriyeli öğrencilerin, diğer gruptan öğrencileri aralarına alma konusundaki istekliklerine ilişkin görüşleri, 7 temel kategorinin etrafında gruplanmıştır. Bunlar; “isteksizler”, “istekliler”, “duruma/kişiye göre değişim”, “zamanla değişim”, “aile”, “iç-grup” ve “dil ve iletişim” kategorileridir.

Farklı sosyal kimliklere sahip Türk ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerini aralarına almak isteyip istemediklerine ilişkin okul psikolojik danışmanlarının algıları, özellikle “isteksizler” ve “istekliler”

kategorisinde asimetrik bir yönelim göstermektedir. Türk öğrenciler, Suriyeli öğrencileri aralarına alma konusunda Suriyeli öğrencilere göre daha isteksiz görünürken, Suriyeli öğrencilerin, Türk öğrencileri aralarına alma konusunda daha istekli oldukları saptanmıştır.

Tablo 3

Türk ve Suriyeli öğrencilerin diğer gruptan öğrencileri aralarına alma konusundaki isteklikleri

Kategoriler	T	S	Psikolojik Danışmanların İfadeleri
İsteksizler	18	7	Türk: Çok istekli değiller, zoraki biçimde yaklaşıyorlar çocuklar genellikle. (K9-E-K3)/ Şu an istekli değiller. Ama bence öğretmenlerin çabasıyla olabilecek şeyler, değişebilecek şeyler. (K16-K-K1) Suriyeli: Onlar genellikle yalnız oluyorlar. (K10-K-K10)/ Onlar da kısmen isteksiz. ... bazıları da yine etiketlenmekten korktuğu için kaynaşmamayı tercih ediyor. (K28-K-K3)/
İstekliler	11	19	Türk: Bu konuda istekliler. İyi anlaşabiliyorlarsa kendi aralarına almaktan çekinmiyorlar. (K23-K-K2)/ İstekliler. Sıkıntı yaşamadılar. Suriyeli öğrenciyle oynamam gibi bir olay yaşamadık. (K27-K-K18)/ ... Eğer oyun içine alıyorlar, hani sıkıntı yaratmıyorlar. (K32-K-K2) Suriyeli: Bence onlar istekliler. ... (K11-K-K7)/ Onlar yeni bir yere geldikleri için ve daha az sayıda oldukları için onlar istekli oluyor. ... (K24-K-K3)/ ... Biraz daha kendini kabul ettirme çabası içerisinde giriyorlar. O nedenle daha açıktır. Arkadaş edinmek için daha ılımlı yaklaşıyorlar. Sanıyorum daha iyiler. (K31-K-K1)
Duruma / Kişiyeye göre değişim	7	1	Türk: Yapılan faaliyet ciddi güç ve efor gerektiren bir şeyse, Suriyeli öğrencilerde bu güç varsa gruba alıyorlar. Faydası yoksa gruba almıyorlar. (K1-E-K8)/ Eğer bazı konularda sınıfta öncü ise aralarına almak istiyorlar. Ama herhangi bir şekilde silik bir karakterse aralarına almaktan hoşlanmıyorlar. (K15-K-K1)/ ... Öğretmen tarafından sevilen bir öğrenciyse, iyi bir öğrenci profili de çiziyorsa onunla herkes arkadaş olmak istiyor. Ama ders başarısı düşük, saldırganlığı fazlaysa bir de aileler de istemiyor zaten o zaman aralarına almıyorlar. (K21-K-K3)/ ... Suriyeli çocuk çok popülerse, fiziksel olarak güzelse arkadaşlık kuruyorlar. Bunun dışında istek yok. (K36-K-K3) Suriyeli: Kız Suriyeli öğrenciler Türk öğrencilerin içine girmek isterler. Ama erkek Suriyeli öğrenciler kendi gruplarına Türk öğrencileri almazlar. (K6-E-K4)/
Zamanla değişim	6	3	Türk: Aralarına alma konusunda sıkıntı yok. Ama ilk başta böyle değildi. Dil probleminin aşılması ve bizim yaptığımız çalışmalarla artık aralarına alıyorlar. (K2-E-K1)/ ... Zaman içinde arkadaşlık kuruyorlar. (K25-K-K2)/ Sene başında sanıyorum ki bayağı isteksizlerdi. Şuan gayet istekliler. ... (K31-K-K1) Suriyeli: İstekliler ama ilk baştaki uyum sorunu aştıktan sonra alıyorlar. İlk başta daha fazla Suriyeli öğrencileri tercih ediyorlar. (K26-K-K11)/ Yılın başında Suriyeli öğrenciler arasında gruplaşma oldu. Daha sonra süreçte biraz daha istekleri arttı. Gruba ait olmak istiyorlar. (K37-E-K5)
Aile	4	-	Türk: Çok istekli olduklarını düşünmüyorum. Bunun da ailelerden kaynaklandığını ve çocukların ailelerinden etkilendiklerini düşünüyorum. (K4-K-K11)/ Çok istekli değiller. Ailenin etkisi, çevrenin söylemleri çok etkili. (K40-K-K2) Suriyeli:
İç-grup	2	6	Türk: ... Türkçeleri çok iyi değil. Sınıfta kaynaşma yok. Suriyeli öğrenciler uyum konusunda daha hazır değiller. Bu nedenle bir Suriyeli öğrenciyle oynamak yerine Türk öğrenciyi tercih ederler. (K6-E-K4)/ Türkleri alma konusunda istekliler Suriyelilere oranla. (K8-K-K1) Suriyeli: Onlar Türklerden daha isteksizler. Sınıfında Suriyeli bir arkadaşı varsa onunla oynamayı tercih ediyorlar. Bunun sebebi daha ortak değerleri var. Daha aynı oyunları oynuyorlar. (K27-K-K18)/ Suriyeli öğrenciler etnik olarak kendilerini yakın olarak hissettiklerinden ve aynı zamanda dille ilgili problemleri olduğundan kendi aralarında onlar biraz daha yakın olabiliyorlar. Ama diğerleriyle de arkadaş olabiliyorlar. (K29-E-K3)/
Dil ve iletişim	9	3	Türk: ... Suriyeli çocuk dil biliyorsa, kendini açıyorsa ve iletişim kuruyorsa aralarına almada daha istekliler. (K5-K-K5)/ Herkesin kendi önceliği başka işte anlaşabildiği iletişim kurabildiği yani Türkler arasında bile çocuklar en yakın gördükleri iki-üç kişiyle. ... (K13-K-K2)/ ... Çocuklar acaba hani yabancı, tam kendi dillerini konuşamıyorlarsa bu konuda tereddüt yaşayıp almayabiliyorlar. (K18-K-K1) Suriyeli: Arkadaşlık kurmaya çalışıyorlar. Dil problemi engelliyor. ... (K34-K-K5)/ Türkmen Suriyeli öğrenciler Türkçe bildikleri için sıkıntı yaşamıyorlar. Ama diğerleri en basit yönergeleri bile anlayamadıkları için sıkıntı yaşıyorlar. İstekliler ama girişimde bulunamıyorlar. (K36-K-K3)/
Toplam	57	39	

Okul psikolojik danışmanları (18 kişi) “isteksizler” kategorisinde, Türk öğrencilerin oldukça isteksiz olduklarını vurgularken, olası herhangi bir çabanın ise ancak öğretmen etkisiyle gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Benzer biçimde, (7 kişi) Suriyeli öğrencilerin de isteksiz oldukları az da olsa belirtilmiştir. Farklı olarak, “istekliler” kategorisinde ise, okul psikolojik danışmanları (19 kişi) Suriyeli öğrencilerin daha çok istekli olduklarını vurgulamışlardır. Buna gerekçe olarak; sınıflarda bulunan göçmen Suriyeli öğrencilerin, sayılarının daha az olması, kendilerini kabul ettirme çabaları, arkadaş edinmek için daha ılımlı yaklaşımları, gruplara dahil olma isteklilikleri vurgulanmıştır. Diğer yandan, Türk öğrenciler için temel gerekçe olarak, Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencilerle karşılıklı olarak iyi anlaşabilmesi belirtilmiştir. Türk ve Suriyeli öğrenciler için “istekliler” ve “isteksizler” kategorileri birlikte değerlendirildiğinde, birbirlerini aralarına alma konusunda Türk öğrencilerin daha isteksiz oldukları gözlemlenirken, Suriyeli öğrencilerin

daha istekli oldukları saptanmıştır. Dolayısıyla yerleşik ve çoğunluğun mensubu olan öğrenciler göçmen öğrencileri aralarına almakta direnç gösterirken, göçmen öğrencilerin, yerleşik toplumun üyeleri ile entegre olabilmek ve onların aralarına girebilmek için çaba sarf ettiği saptanmıştır. Bu iki kategoriden farklı olarak, öne çıkan bir başka kategori ise, “dil ve iletişim” kategorisidir. Özellikle, Türk öğrenciler açısından “ortak dilin” önemi belirgin olarak vurgulanmıştır. Tablo 3’teki söylemlerde de görüldüğü gibi, göçmenler için yerleşik halkın dilini konuşabilmek çok önemli bir ölçüttür. Birçok sosyal becerinin ve ilişkinin temelinde ortak dili etkin konuşabilmek ve iletişim kurabilmek yatmaktadır. Okul ortamında çoğu olumlu ve olumsuz davranışın altında yatan temel parametrenin, göçmen öğrencilerin yerleşik halkın dilini etkin kullanabilme kapasiteleri olduğu saptanmıştır.

Okul psikolojik danışmanlarının “dil ve iletişim” kategorisine paralel öne çıkardıkları bir başka kategori ise, “iç-grup” kategorisidir. Okul psikolojik danışmanları iç grup kategorisindeki söylemlerde de görüldüğü gibi göçmen öğrenciler yerleşik halkın iletişim dilini etkin kullanamadıklarında, hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin, kendi iç-grubuna ait öğrencilerle daha fazla vakit geçirmeye ve arkadaşlık yapmaya yöneldikleri saptanmıştır.

Okul psikolojik danışmanları hem “dil ve iletişim” hem de “iç grup” kategorilerini destekler nitelikte, Türk öğrenciler açısından “zamanla değişim” kategorisini vurgulamışlardır. Bu kategori oldukça anlamlıdır. Okul psikolojik danışmalarının belirttikleri “zamanla değişim” kategorisinde öne çıkan temalar bağlamında, “dil probleminin aşılması, alışma, uyum ve öğretmen etkinlikleri” öne çıkmaktadır.

Aslında bu temalar arasında bir neden sonuç ilişkisine odaklı bir yönelimin de söz konusu olduğu söylenebilir. Dil becerisinin gelişmesine paralel olarak, zamanla uyum ve alışma düzeylerindeki gelişme ve bu gelişimi destekleyen öğretmen beklentisi ve davranışları, sınıflarda Türkiyeli ve Suriyeli öğrenciler arasındaki ilişkinin gelişimine etki eden etkenler olduğu söylenebilir.

Görüş bildiren okul psikolojik danışmanlarının sayıları fazla olmamasına karşın, Türk öğrencilerin, Suriyeli göçmen öğrencileri aralarına alma tercihlerine yönelik öne çıkardıkları bir başka kategori de “duruma/kişiye göre değişim” kategorisidir. Okul psikolojik danışmanları Türk öğrencilerin, Suriyeli göçmen öğrencileri aralarına dahil ederken, belirli parametreleri göz önünde bulundurdıkları saptanmıştır. Bunlar; öğrencinin davranışları, ders başarısı, öğretmen tarafından sevilmesi, fiziksel görünümü ve fonksiyonelliğidir. Bunlara ilaveten, sınıf ortamına uyum gösteremeyen ve dışlanan, ayrımcılığa uğrayan Türk öğrencilerin ise, Suriyeli öğrencilerle daha fazla diyalog ve arkadaşlık kurmayı tercih ettikleri vurgulanmıştır. Farklı olarak Suriyeli kız öğrencilerin, Türk öğrenciler ile birlikte olmaya daha istekli iken, erkek öğrencilerin iç grup üyesi diğer Suriyeli öğrencilerle vakit geçirme konusunda daha istekli oldukları saptanmıştır.

Tablo 3’te görüldüğü gibi okul psikolojik danışmanlarının öne çıkardığı bir başka kategori ise, “aile” kategorisidir. Özellikle Türk öğrenciler açısından öne çıkarılan bu kategori; yerleşik kültüre ait ailelerin çocuklarının, göçmen kültürün mensubu olan öğrencilerle diyalogları ve arkadaşlıkları üzerindeki olumsuz etkilerini anlamak açısından önemlidir.

Olumsuz Temas İlişkin Bulgular

Gruplar arası olumsuz temasa ilişkin olarak Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerini rahatsız etme durumlarına ve birbirleri tarafından hakarete uğrama durumlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Türk ve Suriyeli öğrencilerin, birbirlerini rahatsız etme durumuna ilişkin, okul psikolojik danışmanlarının söylemleri Tablo 4'te yer almaktadır. Tablo 4'te görüldüğü gibi okul psikolojik danışmanlarının, Türk ve Suriyeli öğrencilerin, diğer gruptan öğrencileri rahatsız etme durumlarına ilişkin görüşleri, 5 temel kategorinin etrafında gruplanmıştır. Bunlar; “rahatsız etmiyorlar”, “rahatsız ediyorlar”, “zamanla azaldı”, “kişiye göre değişiyor” ve “dil ve iletişim” kategorileridir.

Tablo 4

Türk ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerini rahatsız etme durumu

Kategoriler	T	S	Psikolojik Danışmanların İfadeleri
Rahatsız etmiyorlar	7	4	Türk: Pek rahatsız ettiklerini ben duymadım Türk öğrencilerin. (K14-E-K8)/ Öyle bir şey hiç duymadım, açıkçası çocuklarımız öyle olumsuz bir şey yapmıyorlar... (K38-K-K20)/ Onda da bir sıkıntı görmedim, yoktur. (K18-K-K1) Suriyeli: Özellikle Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencileri rahatsız ettiklerini düşünmüyorum. Normal arkadaşlık problemleri yaşıyor. (K4-K-K11)/ Çok fazla rahatsız etmiyorlar. Çünkü sınıfta öğretmen çok farklı bir birey yerine koymadığı için yani bir sıkıntı görmedim. (K18-K-K1)
Rahatsız ediyorlar	28	28	Türk: Uyum problemi varken Türkler biraz rahatsız ediyordu. Dil probleminden ve okul kurallarının bilinmemesinden oluyordu. Ama şimdi azaldı. (K3-K-K7) Haftada bir vukuatımız oluyor. Vurma, itme ... (K5-K-K5)/ Onlar da Suriyeli öğrenciler onları rahatsız ettikleri vakit karşılıklarını veriyorlar. Etki tepki oluyor. (K19-K-K5)/ Suriyeli çete olaylarına karşı Türk öğrenciler de çete oluşturdular. Olaylar büyüdü. Bu olayları zor engelledik. (K25-K-K2)/ Etiketleme ve dışlama çok fazla. (K28-K-K3)/ Türk öğrenciler isimleriyle dalga geçiyor. Fiziksel şiddet uygulama var. Bir de Suriyeli çocuk pasifse daha da artıyor. (K35-K-K5) Suriyeli: Sık sık rahatsız ediyorlar. Kabullenme duygularını onlara yansıtmak istiyorlar. “ben de buradayım” ı göstermeye çalıştıkları için çok sık rahatsız ediyorlar. (K22-K-K6)/ ...Derslere sürekli adapte olamadıkları için rahatsız edebiliyorlar. Dilden dolayı dersleri anlayamıyorlar. Bu nedenle gürlütti edebiliyorlar. Bir de yaşları büyük olduğu için fiziksel olarak da büyük oluyorlar. Yeri geldiğinde kavga durumunda şiddet uygulayabiliyorlar. (K24-K-K3)/ Suriyeli öğrenciler kendi aralarında çete kurma gibi bir işe girişirler. Biz azınlığa güçlü duralım bir anlayış oldu. O çete grubu Türk öğrencilere zarar verdiler. (K25-K-K2)/ Bazı Suriyeli öğrenciler dikkat çekmek amacıyla sürekli rahatsız ediyorlar. (K37-E-K5)
Zamanla Azaldı	3	2	Türk: İlk başlarda rahatsız etme çok vardı. Sınıf öğretmenleri durumun farkına varınca bu sorunların pek kaldığını düşünmüyorum. (K1-E-K8)/ İlk başta tanımadıkları zaman önyargılı davranıyorlar ama tanıdıkça tepkileri yumuşamış durumda. Çok fazla rahatsız etmiyorlar. (K39-K-K4) Suriyeli: Suriyeli öğrenciler ilk başlarda rahatsız ediyordu. Türkçe bilmedikleri için yanlış anlamalar tepki vermelerine neden oluyordu. Ama şimdi azaldı. (K2-E-K1)/ Suriyeli öğrenciler kendi aralarında gruplaşıyordu. Ama Türk öğrenciler bu gruplarla çok da ilgilenmiyordu. Ama şimdi gruplar da yok. (K2-E-K1)
Kişiye göre değişiyor	2	2	Türk: Genellikle Suriyeli erkek öğrencilerden kaynaklı olabiliyor. Oyunlar, eşya paylaşımı, sıra düzeni gerektiren faaliyetlerde rahatsız etme olabiliyor. ... (K1-E-K8)/ O da yine çocuğun karakterine bağlı. Yaramaz bir çocuk Türk'ü de Suriyeli'yi de rahatsız ediyor. (K26-K-K11) Suriyeli: ...Suriyeli öğrencilerimiz genellikle büyük oldukları için ortak oyunlarda Suriyeli öğrencilerin olduğu sınıflarla yarışmak istemiyorlar. Onlar büyük oldukları için önde oluyorlar. (K7-K-K3)
Dil ve iletişim	3	6	Türk: Uyum problemi varken Türkler biraz rahatsız ediyordu. Dil probleminden ve okul kurallarının bilinmemesinden oluyordu. ... (K3-K-K7)/ ... Küçük, tek ve dil bilmeyen Suriyeli öğrenci Türk öğrenciler tarafından çok sık rahatsız ediliyor. (K21-K-K3) Suriyeli: Dil bilmeyen öğrencilerimiz çok sık rahatsız ediyorlar. Çünkü çocuğun iletişim ihtiyacı hiç karşılanmıyor. ... Hatta Arapça ve Türkçe bilen diğer Suriyeli öğrenciler de o yeni gelen ve dil bilmeyen öğrenciyle ilgilenmiyorlar. Onlar da o çocuğu yalnız bırakabiliyorlar. (K21-K-K3)/ Dil sorunu olunca kendini anlatamadığı zaman birbirlerine karşı çekişme-ittirme falan olmuştu. ... (K38-K-K20)
Toplam	43	42	

Tablo 4'te görüldüğü gibi sınırlı sayıda okul psikolojik danışmanı hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin birbirlerini rahatsız etmediklerini ifade etmişlerdir. Ancak okul psikolojik danışmanların neredeyse %70'i hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin birbirlerini rahatsız ettiklerini belirtmişlerdir.

Okul psikolojik danışmanları, Türk ve Suriyeli ilköğrencilerinin birbirlerini rahatsız etme durumlarına ilişkin oldukça çarpıcı bilgiler vermişlerdir. Bu noktada, yerleşik ve göçmen öğrencilerin birbirlerine rahatsızlık verme biçimleri ve içeriği birbirlerinden farklıdır. Türk öğrencilere yönelik, rahatsızlık verme sürecinde öne çıkarılan tema öncelikle ortak dil olan Türkçenin etkin kullanımıdır.

Sonrasında, gruplar arası önyargı, dışlama ve ayrımcılığı içeren, sınıfça kabul görmeyen Suriyeli öğrencilerle dalga geçme, etiketleme ve dışlama davranışları vurgulanmıştır. Farklı olarak, öğrencilerin çete gibi gruplaşarak birbirlerine fiziksel şiddete varan rahatsızlara yöneldikleri belirtilmiştir. Benzer biçimde, pasif Suriyeli öğrencileri rahatsız etme gibi davranışlar öne çıkarılmıştır. Buna karşın Suriyeli öğrencilerde ise, öncelikle dil konusu öne çıkarılmıştır. Suriyeli öğrencilerin, Türkçeyi etkin kullanamadıkları için hem diyalog kuramadıkları, hem de dersleri takip edemedikleri için sınıfta rahatsız edici davranışlar gösterebildikleri saptanmıştır. Benzer biçimde, konuşarak iletişim kuramayan öğrencilerin fiziksel davranışlar üzerinden etkileşime yöneldiği saptanmıştır. İlaveten, Suriyeli öğrencilerin dayanışma grupları oluşturarak varlıklarını göstermeye, kendilerini fark ettirmeye yöneldikleri belirlenmiştir. Ayrıca, yaşı büyük olan Suriyeli çocukların, Türkçe bilmemelerinden dolayı, yaşı küçük öğrencilerin oluşturduğu sınıflara devam etmelerinin, yaşça küçük öğrencilere fiziksel şiddetin uygulanmasına neden olduğu saptanmıştır.

Tablo 4'te görüldüğü gibi okul psikolojik danışmanlarının öne çıkardığı en dikkat çekici kategorilerin başında “dil ve iletişim” gelmektedir. Özellikle Suriyeli öğrenciler açısından Türkçeyi etkin kullanamamanın verdiği kaygıdan dolayı, bu öğrencilerin sınıfta çok rahatsız edici oldukları, iletişim ihtiyaçlarını beden dili kullanarak yıkıcı tepkilerle karşıladıkları vurgulanmıştır. Bununla birlikte az sayıda okul psikolojik danışmanı, “zamanla azaldı” kategorisinde olduğu gibi, Türk öğrenciler ile Suriyeli öğrenciler arasında zamanla gerçekleşen uyuma, birlikte aynı sınıfı paylaşmaya ve gelişen dil becerilerine, aynı zamanda olumlu öğretmen etkisine paralel olarak sınıfta gösterilen rahatsız edici ve önyargılı davranışların ve gruplaşmaların azaldığını belirtmişlerdir.

Benzeri biçimde, Tablo 4'te görüldüğü gibi az sayıda okul psikolojik danışmanı, verilen rahatsızlıkların kişiye göre değiştiğini vurgulamıştır. Özellikle öne çıkarılan üç tema dikkat çekicidir. Bunlar erkek öğrencilerin daha çok rahatsızlık vermesi, davranışların sosyal kimlik temelli değil, kişiliğe odaklı olması ve yaşı büyük Suriyeli öğrencilerin, küçük yaşta Türkiye'de doğmuş öğrencilerle aynı sınıfta okuması nedeniyle sorunların yaşanmasıdır.

Türk ve Suriyeli öğrencilerin, birbirleri tarafından hakarete uğrama durumlarına ilişkin, okul psikolojik danışmanlarının söylemleri Tablo 5'te yer almaktadır. Tablo 5'te görüldüğü gibi okul psikolojik danışmanlarının, Türk ve Suriyeli öğrencilerin, birbirleri tarafından hakarete uğrama durumlarına ilişkin görüşleri, 6 temel kategorinin etrafında gruplanmıştır. Bunlar; “hakaret olayı yok”, “hakaret olayı var”, “kişiye göre değişiyor”, “dil ve iletişim” “zamanla azaldı” ve “aile” kategorileridir.

Okul psikolojik danışmanlarının “hakaret olayı yok” kategorisine verdikleri yanıtlar incelendiğinde, Türk öğrencilere yönelik olarak anlamlı düzeyde (16 kişi) “hakaret yok” söyleminde bulunulurken, farklı olarak sadece 3 psikolojik danışman, Suriyeli öğrencilerin, Türkiye'de doğmuş öğrencilere hakaret etmediklerini ifade etmişlerdir. Ancak, kategoride yer alan söylemler incelendiğinde, oldukça dikkat çekici ifadelerle karşılaşılmaktadır. Örneğin, Suriyeli öğrencilerin azınlık olmaları ve sınıftaki sayılarının az olması nedeniyle kendilerini duygusal olarak güçlü hissetmemeleri, onların olumsuz davranışları göstermemelerine neden oluşturmuştur. Benzer biçimde Türk öğrencilerin Suriyeli öğrencileri kabul etmeleri, birbirlerine uyum sağlamaları ve öğretmenlerin olumlu etkileri nedeniyle hakaret benzeri davranışların görünürlüğünün azaldığı vurgulanmıştır.

Farklı olarak, Tablo 5'te görüldüğü gibi, okul psikolojik danışmanlarının önemli bir bölümü hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin birbirlerine hakaret ettiklerini ifade etmişlerdir. Türk öğrencilerin nadir de olsa Suriyeli öğrenciler tarafından hakarete uğradıkları belirtilmiştir. Çoğu Suriyeli öğrencinin korunma, sevilme ve kabul görme ihtiyacından dolayı uyumlu olmayı tercih etmesine karşın, az sayıda baskın

karakterli öğrencinin hakaret ettiği ve bazı öğrencilerin de Türk öğrencilere karşılık vermek amacıyla hakaret etmeyi tercih ettikleri saptanmıştır.

Tablo 5

Türk ve Suriyeli öğrencilerin birbirleri tarafından hakarete uğrama durumu

Kategoriler	T	S	Psikolojik Danışmanlarının İfadeleri
Hakaret olayı yok	16	3	Türk: Hakarete uğradıklarını düşünmüyorum. (K26-K-K11)/ Yani yok diyebilirim bunu. [Suriyeliler] hakaret etmiyorlar. Azınlık olmanın ezikliğini yaşıyorlar. (K36-K-K3)/ ...Suriyeli öğrencilerin sayısı az olduğu için böyle bir sorun yaşanmıyor. (K39-K-K4)/ Suriyeli öğrenciler azınlıkta olduğu için çok hakaret edici ya da aşağılayıcı şeyler yapamıyorlar. Ama bir kavga durumunda Suriyeli çocuk dövülebilir ya da küfür edebilir. Ama daha az. (K24-K-K3)/ Suriyeli: Hakarete uğramıyorlar. öyle bir şeye rastlamadım. ... (K19-K-K5)/ Böyle bir şey duymadım. Hani biraz küfürlü konuşan çocuklarımız oluyor ama. Biz tabii Suriyelilerin küfürleri nasıl oluyor bilemiyoruz, ne dendiğini açıkçası... (K38-K-K20)/ Türkler % 50 oranında, oyunda en ufak bir anlaşmazlıkta hakaret edebiliyorlar. ... (K3-K-K7)/
Hakaret olayı var	16	26	Türk: Nadiren. Dediğim gibi Türkçe değil ama [Suriyeliler] kendi dillerinde oyunlarda söylemiş olabilirler. (K1-E-K8)/ Yok denecek kadar az. Suriyeli öğrenciler korunma ihtiyacındalar, kabul görmek ve sevilmek istiyorlar. Hiçbir şeye karşı çıkmıyor. (K40-K-K2)/Suriyeli öğrencilerde de hakaret çok fazla. Karşılıklı oluyor. Sessiz kalmıyorlar. Türk öğrenciler ne kadar yapıyorsa karşılık veriyorlar. (K25-K-K2)/ Suriyeli: Çok fazla değil ama ara ara uğradıkları da oluyor. (K18-K-K1)/ Bu çoğunlukla oluyor. Ama bu da eşit düzeyde diyeyim. Türk çocukları da yani bu tür şiddet eğilimi küfür hakaret tarzı şeyler kullanabiliyor. ... (K20-K-K5)/ Kavga anında bu sıklıkla oluyor. Bir anlaşmazlık durumunda hemen "O Suriyeli. Ondan uzak dur. O anlamaz, bilmez." Diye konuşabiliyorlar. (K34-K-K5)/ Hakaret azdır. Fiziksel temas, itişme vs. Olur (K6-E-K4)
Kişiyi göre değişiyor	3	3	Türk: O da yine çocuğa göre değişiyor. Uyum sağlayan ya da sağlamayan çocuğa göre, aile yapısına göre değişiyor...(K12-K-K13)/ İyi uyum sağlayan Suriyeli öğrencilerden böyle bir şey gelmiyor. Ama uyum sağlamayan öğrenciler tarafından Türk öğrenciler hakarete uğruyorlar. (K21-K-K3)/ Aynı şekilde şiddet eğilimi çok fazla olan çocuklarda, Suriyeli öğrencilerde, hakaret durumu çok yaygın. (K31-K-K1)/ Suriyeli: Sınıftaki baskın karakterli, haylaz öğrenciler tarafından hakarete uğradıkları zamanlar oluyor... (K9-E-K3)/ Dediğim gibi erkek öğrencilerde biraz daha baskın bu durum. Kız öğrencilerde hakaretleşme söz konusu değil. Ama erkek öğrencilerde özellikle kavga etme ya da benliğini yavaş yavaş ispatlama çabası içerisinde olma durumundan kaynaklı olarak hakaretleşme oluyor. Bilerek gidip sataşma ya da o ondan büyük diye sınıfta kendini daha ön plana çıkarmak için laf atma durumları söz konusu. (K31-K-K1)
Dil / iletişim	3	3	Türk: İlk başlarda Arapça konuştuklarında biz bilmediğimiz için ne dediklerini anlamıyorduk. Şimdi iki taraf da Türkçe konuşuyor. Biz hakaret duymuyoruz. (K2-E-K1)/ Çok şey yapmıyorlar bu konuda. Hani nasıl diyeyim o iletişim zaten çok kuramadıkları için çok anlaşıyorlar. Hani zaten Anlamadıklarını bildikleri için çok üsteleniyorlar bu konuda. (K13-K-K2) Suriyeli: Türk öğrencilerle ilk başlarda fazla etkileşim yoktu. Dili bilmedikleri için. Şu anda ise her çocukta olduğu kadar oluyor. (K2-E-K1)/ Yani bu çatışmalar bize çok geliyorlar. Ama dediğim gibi dillerini bilmediğimiz için Türk öğrenciler gelip veya büyük ihtimalle bana küfür etti diyenler oluyor. (K16-K-K1)
Zamanla azaldı	1	3	Türk: İyi uyum sağlayan Suriyeli öğrencilerden böyle bir şey gelmiyor. Ama uyum sağlamayan öğrenciler tarafından, Türk öğrenciler hakarete uğruyorlar. (K21-K-K3) Suriyeli: İlk sınıfa başladıklarında yaşandı ama Suriyeli öğrenciler kaynaştıkça Türk öğrencilerin önyargısı kırılıyor. (K39-K-K4)/ İlk başlarda çok sık oluyordu, çok dışlandılar. Ama senenin sonuna doğru kaynaşma arttıkça oran azaldı. (K40-K-K2)/
Aile	1	5	Türk: ... Türkler tarafından bir baskı var üzerlerinde. Çünkü çocuklar gidip ailelerine anlatıyorlar, bu sefer aileler gelip çocuklara kızıyorlar. Türk aileler gelip Suriyeli çocuklara kızıyorlar. O yüzden çok bulaşmıyorlar. Dediğin gibi genellikle bir Köşede oturan çocuklar oluyor. Kendi aralarında her zaman. (K32-K-K2)/ Suriyeli: Ama etiket olarak sıklıkla "O Suriyeli" derler. Bu ailelerden yansımıştır. (K6-E-K4)/ Bazen velilerin yönlendirmesinden dolayı olabilir. (K20-K-K5)/ ... aileler bu konuda oldukça önyargılı yaklaşıyor ve bu onları etkiliyor. (K28-K-K3)/ Genelde Suriyeli oldukları için. Ailelerinden duyuyorlar büyük ihtimalle Suriyeli diye. Öyle olunca da bu sefer çocuklar Suriyeli öğrencileri etiketliyor... (K30-K-K1)
Toplam	40	43	

Tablo 5'te görüldüğü gibi hakaret davranışının "kişiyi göre değişiyor" kategorisinde oldukça çarpıcı söylemler öne çıkmaktadır. Tablodaki alıntılarda da görüldüğü gibi uyum sağlamayan, aile ilişkilerinde güçlük yaşayan, şiddet eğilimi fazla olan Suriyeli öğrenciler ile; baskın karakterli, varlığını ve gücünü göstermek isteyen Türk öğrencilerin hakareti daha çok tercih ettikleri saptanmıştır. Bununla birlikte Tablo 5'te görüldüğü gibi az sayıda okul psikolojik danışmanı hakaret olayının zamanla azaldığını belirtmiştir. Özellikle, gruplar arası uyum ve gruplar arası kaynaşma arttıkça, alışma evresi tamamlandıkça, gruplar arası önyargının kırılması ile birlikte sınıf ortamında hakaret davranışlarına daha az rastlandığı saptanmıştır.

Tablo 5'te görüldüğü gibi okul psikolojik danışmanları, ailelerin evdeki önyargı içeren söylemlerinin ve dışlayıcı tutumlarının, çocukları üzerinden okul ortamına dışlayıcı, ayrımcı davranışlar olarak taşındığını ifade etmektedirler. Benzer biçimde, çocuklarının okul ortamında Suriyeli öğrenciler ile ilgili olumsuz söylemleri ile yüzleşen velilerin, okul ortamına gelip, söz konusu öğrencilere olumsuz ve yıkıcı tepkiler verdikleri saptanmıştır.

Tartışma

Bu çalışmada, aynı sınıfta öğrenim gören Türk ve Suriyeli ilkokul öğrencilerinin birbirleriyle kurdukları olumlu ve olumsuz temas ve etkileşimler, okul psikolojik danışmanlarının bakış açısından incelenmeye çalışılmıştır. Olumlu temas bağlamında; Türk ve Suriyeli öğrencilerin ihtiyaç duyduklarında birbirlerinden yardım isteme durumları, üzgün olduklarında birbirlerinden destek alma durumları ve diğer gruptan öğrencileri aralarına alma durumları incelenmiştir. Gruplar arası olumsuz temasa ilişkin ise, Türk ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerini rahatsız etme durumları ve birbirleri tarafından hakarete uğrama durumları incelenmiştir.

Gruplar arası olumlu temas bağlamında, Türk ve Suriyeli ilkokul öğrencilerinin ihtiyaç duyduklarında birbirlerinden yardım isteme durumları incelendiğinde, hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin birbirlerine yardım ettikleri saptanmıştır. Ancak yardım davranışının gerçekleşebilmesi için “gruplar arası arkadaşlığın” bir önkoşul olarak vurgulandığı bulunmuştur. Türk ve Suriyeli öğrencilerin, yakın arkadaş olduklarında, rahatlıkla birbirleri ile yardım alışverişi yaptıkları belirlenmiştir. Bu sonuçlarla paralel sonuçlar Vezzalia, Stathi, Crisp ve Capozzada’nın (2015) çalışmalarında da bulunmuştur. Araştırmacılar, ilkokul düzeyinde dış grup üyesi kişiler ile kurulan doğrudan gruplar arası temasın, diğer bir ifade ile birlikte çalışmanın, dış-gruba karşı daha fazla olumlu yardım etme niyetine yol açtığını saptamışlardır. Benzer şekilde gerçekleştirilen dış-grup ile olumlu hayali temas deneyimi, daha fazla olumlu yardım niyeti ortaya çıkarmıştır. İlaveten, dış grup üyesi kişiler ile doğrudan ve hayali olarak kurulan gruplar arası temasın, olumsuz dış-grup kalıp yargılarını düşürdüğü ve dış-grup yardım niyetini geliştirdiğini bulmuşlardır.

Buna karşın, sınırlı da olsa birbirlerine yardım etmeyen Türk ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerinden yardım istememe davranışlarının altında yatan gerekçeler olarak, Türk öğrencilerin kendilerini daha iyi durumda olduklarını hissetmeleri nedeniyle istekte bulunmamaları; Suriyeli öğrencilerin ise, Türkçeyi yeterince etkin kullanamamaları nedeniyle, kendilerini ifade edememekten kaynaklanan çekingenlikleri ve dışlanma algıları nedeniyle kendilerini rahat hissetmemeleri bulunmuştur. Dörnyei ve Csizér, (2005) kültürler ve gruplar arası temasın, dış grubun diline yönelik tutumları etkileyen, en önemli faktör olduğunu belirtmektedirler. Bu tutumun, aynı zamanda dış grubun dilini öğrenme davranışına ilişkin motivasyon ile de ilintili olduğu saptanmıştır (Dörnyei ve Csizér, 2005). Dolayısıyla dış grubun dilini öğrenme ile gruplar arası ve kültürler arası temas arasında bir asimetriden söz edilebilir. Dış gruba ilişkin temas ve olumlu tutum arttıkça, dış grubun dilinin öğrenilmesine ilişkin motivasyon artmakta, olumsuz tutum arttıkça da dış grubun dilinin öğrenilmesine yönelik istek, arzu ve motivasyonunun azaldığı söylenebilir.

Ortak dil olarak Türkçenin etkin kullanılamamasının, yardım davranışının paylaşımında sorun yarattığı sınırlı sayıda da olsa okul psikolojik danışmanları tarafından vurgulanmıştır. Türkçeyi etkin kullanan, iletişim kurabilen Suriyeli öğrencilerin çok rahat yardım alışverişinde bulundukları saptanmıştır. Türk ve Suriyeli ilkokul öğrencilerinin aynı sınıfta eğitim alırken, kullanılan ortak dilin yeterince gelişmemesi durumunda, gruplar arası arkadaşlık, temas, yardımlaşma ve hatta eğitim programlarından yararlanma ve akademik gelişimde güçlük yaşanabildiği, okul psikolojik danışmanların söylemlerinde öne çıkmıştır. Bu sonuçları destekler bulgular; Joyce, Vincze ve Marton’un (2016) araştırma sonuçları tarafından da ortaya konmuştur. Araştırmacılar, farklı bir dile sahip azınlık grubun temsilcileri ile deneyimlenen gruplar arası olumlu temasın, gruplar arası sosyalleşmeyi kolaylaştırabilmek amacıyla dış grubun dilini öğrenmeye yönelik artan bir isteğe ve arzuya yol açtığını belirtmektedirler. Dolayısıyla, yabancı dil kapasitesi arttıkça, sosyalleşme olasılığı ve miktarı da artmaktadır. Artan olumlu gruplar arası temas, dış grubun dilini

öğrenmeye yönelik ilgiyi ve motivasyonu da arttırmaktadır. Artan ilgi ve motivasyon, dış gruba ilişkin gruplar arası olumlu tutumun artmasına da yol açmaktadır. Böylece kişiler, halihazırda gruplar arası olumlu iletişim deneyimi geliştirdikçe, gelecekteki iletişim sürecini daha olumlu kılmak için araçlar geliştirmektedirler.

Benzer biçimde, sınırlı sayıda psikolojik danışman, hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin, yardım gereksinimi duyduklarında, önceliği kendi iç-gruplarına verdiklerini dile getirmiştir. Bunun nedeni olarak çekingenlik ve kendini güvende hissetmeme gibi kişisel duyguların ve algıların olduğu saptanmıştır. Buna karşın sadece Suriyeli öğrencilerin davranışları ile ilgili ifade edilen “zamanla artıyor” kategorisi nispeten farklı bir açılım olarak ifade edilebilir. Suriyeli öğrencilerin Türk öğrenciler ile aynı sınıfta bulundukları süre arttıkça; diğer sosyal kimliğe ait grup üyeleri ile temasın, etkileşimin ve paylaşımın sıklığının ve niteliğinin artmasına, ortak dilin gelişmesine, çekingenliğin zamanla azalmasına ve buna paralel olarak da karşılıklı yardımlaşmanın artmasına yardımcı olduğu saptanmıştır. Benzer sonuçlar Savelkoul, Gesthuizen, Scheepers’in (2011) araştırmalarında da bulunmuştur. Etnik çeşitliliğin olduğu bağlamlarda deneyimlenen gruplar arası temas ile yardım davranışları ve informal sosyal toplantılar arasında doğrusal bir ilişki saptanmıştır. Dolayısıyla gruplar arası temasın niceliği ve niteliği arttıkça, farklı sosyal kimliklere sahip grupların üyeleri arasında hem ilişkilerin gelişeceği hem de yardım davranışlarının karşılıklı olarak artacağı söylenebilir.

Gruplar arası olumlu temas bağlamında, Türk ve Suriyeli öğrencilerin üzgün olduklarında birbirlerinden ne ölçüde destek aldıkları incelendiğinde, öğrencilerin bir kısmının destek alamadıkları saptanmıştır. Ancak bulunan sonuçların sosyal kimliğe göre farklılaştığı görülmüştür. Buna göre, Türk öğrencilerin, Suriyeli öğrencilerden destek alamamalarının nedeni olarak Suriyeli öğrencilerin “duygusal açıdan duyarsız olmaları” ve “empatilerinin yeterince gelişmediği” vurgulanmıştır. Buna karşın Suriyeli öğrencilerin Türk öğrencilerden destek aldıkları saptanmıştır. Ancak hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin duygusal destek konusunda tercih ettikleri ilk kişilerin kendi iç-grupları olduğu saptanmıştır. Bunun nedeni ise ortak dil olduğu söylenebilir. Burada öne çıkan üç temel etkenin ise “iç-grup”, “dil ve iletişim” ve “gruplar arası arkadaşlık”, kategorileri olduğu bulunmuştur. Bu üç kategori de birbirleriyle ilintilidir ve birbirlerini desteklemektedir. Öğrenciler ortak dili biliyorsa, arkadaşlığı geliştirmekte, arkadaş olduğu için dili geliştirmekte ve dolayısıyla birbirlerine destek olmaktadır. Ancak ortak dil yoksa herkes kendi iç-grubuna dönmektedir. Dolayısıyla iç-gruba dönük tercihler, hem dil gelişimini hem de gruplar arası arkadaşlığı önleyen ve azaltan davranışlardır. Özellikle, kız öğrencilerin sosyal kimlik farkı gözetmeksizin, dış-grup üyesi arkadaşları üzgün olduklarında onlara daha fazla destek verdikleri saptanmıştır. Kız öğrencilerin, sosyal kimlik farkı gözetmeksizin, duygularla ilgili konularda ve uygun davranış örüntülerini gösterme konusunda, daha başarılı olduklarına ilişkin dikkat çekici bir durum söz konusudur.

Türk ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerini aralarına almak isteyip istemediklerine ilişkin sonuçların sosyal kimliğe göre farklılaştığı saptanmıştır. Türk öğrenciler, Suriyeli öğrencileri aralarına alma konusunda, Suriyeli öğrencilere göre daha isteksiz görünürken, Suriyeli öğrencilerin, Türk öğrencileri aralarına alma konusunda daha istekli ve arzulu oldukları saptanmıştır. Türk ve Suriyeli öğrencilerin davranış örüntüleri asimetric bir yönelim göstermektedir. Suriyeli öğrencilerin bu konuda daha istekli olduklarını saptanmıştır. Bunun nedeni ise; sınıflarda bulunan göçmen Suriyeli öğrencilerin, sayılarının daha az olması, kendilerini kabul ettirme çabaları, arkadaş edinmek için daha ılımlı yaklaşımları ve gruplara dahil olma isteklilikleridir. Yerleşik ve çoğunluğun mensubu olan öğrenciler, göçmen öğrencileri aralarına almakta direnç gösterirken, göçmen öğrencilerin, yerleşik toplumun üyeleri ile bütünleşmek ve aralarına girebilmek için çaba sarf ettiği saptanmıştır.

Göçmenler için yerleşik halkın dilini konuşabilmenin, toplumsal bütünleşme sürecinde önemli bir ölçüt olduğu saptanmıştır. Birçok sosyal becerinin ve ilişkinin temelinde, ortak dili etkin konuşabilmek ve etkin iletişim kurabilmek yatmaktadır. Okul ortamında çoğu olumlu ve olumsuz davranışın altında yatan temel ölçütün, göçmen öğrencilerin yerleşik halkın dilini etkin kullanabilme kapasitelerinde yatmakta olduğu saptanmıştır. Göçmen öğrencilerin yerleşik halkın iletişim dilini etkin kullanamadıklarında, hem Türk hem de Suriyeli öğrencilerin, kendi iç-grubuna ait öğrencilerle daha fazla vakit geçirmeye ve arkadaşlık yapmaya yöneldikleri saptanmıştır. Türkiye’de Suriyeli öğrencilerin bulunduğu sınıf ortamları gibi, çift dilli sosyal ortamlarda, eğitim dilinin yeterince etkin konuşulamamasının, anlama becerisi için önemli bir engel olduğu Harwood ve Vincze (2011) tarafından dile getirilmektedir. Aynı zamanda yetersiz dil kapasitesinin gruplar arası tutumlar üzerinde de etkisinin olduğu ifade edilmektedir. Benzer biçimde, dil becerisi ve kültürel hareketlilik arasında bir ilişkinin olduğu ifade edilmektedir. Harwood ve Vincze (2011), dil kapasitesi yetersiz olan kişilerin kültürel olarak da izole olacaklarını vurgulamaktadırlar. Dış grup üyelerine ilişkin olumlu tutumların, dış grubun dilini öğrenmeye ilişkin de olumlu tutuma da yol açacaktır. Dolayısıyla dış grubun diliyle ifade edilen öğrenme materyallerinin öğrenilmesine karşı da motivasyonu arttıracaktır (Harwood ve Vincze, 2011)

Göçmen öğrencilerin, ortak ve yerleşik halkın resmi dili olan Türkçeye ait becerilerinin ve yeterliklerinin gelişmesine paralel olarak, zamanla uyum ve alışma düzeylerinde gelişme olmuştur. Bu olumlu gelişmeyi destekleyen öğretmenlerin beklentilerinin ve davranışlarının, sınıflarda Türk ve Suriyeli öğrenciler arasında olumlu ilişkilerin ilerlemesine etki yaptığı saptanmıştır.

Gruplar arası olumsuz temas bağlamında, Türk ve Suriyeli öğrencilerin birbirlerini rahatsız etme düzeyleri incelendiğinde, öğrencilerin birbirlerini rahatsız ettikleri saptanmıştır. Bununla birlikte, yerleşik ve göçmen öğrencilerin birbirlerine rahatsızlık verme biçimlerinin ve içeriğinin birbirlerinden farklı olduğu görülmüştür. Türk öğrencilerin; gruplar arası önyargı, dışlama ve ayrımcılığı içeren davranışları, sınıfça kabul görmeyen Suriyeli öğrencilere yönelik dalga geçme, etiketleme ve dışlama gibi Türkçenin etkin kullanılmamasının yol açtığı tepkileri verdikleri saptanmıştır. Buna karşın Suriyeli öğrencilerde öncelikle ortak dil konusu öne çıkarılmıştır. Suriyeli öğrencilerin, Türkçeyi etkin kullanamadıkları için hem diyalog kuramadıkları hem de dersleri takip edemedikleri için sınıfta rahatsız edici davranışlar gösterebildikleri saptanmıştır. Benzer biçimde, konuşarak iletişim kuramayan öğrencilerin fiziksel davranışlar üzerinden etkileşime yöneldiği görülmüştür. İlaveten, Suriyeli öğrencilerin dayanışma grupları oluşturarak varlıklarını göstermeye, kendilerini fark ettirmeye yöneldikleri belirlenmiştir. Ayrıca, yaşı büyük olan Suriyeli çocukların, Türkçe bilmemelerinden dolayı, yaşı küçük öğrencilerle aynı sınıflara devam etmelerinin, yaşça küçük öğrencilere karşı fiziksel şiddetin uygulanmasına neden olduğu saptanmıştır. Bu araştırmada bulunan gruplar arası olumsuz davranış örüntülerine, alan yazında da rastlanmaktadır. Jansen ve ark. (2016) farklı sosyal kimliklere sahip öğrencilerin eğitim gördüğü ilkokullarda zorbalık davranışlarının sıkça yaşandığını ifade etmektedir. Örneğin Hollanda’da azınlık kimliğine sahip etnik grupların çocuklarının, Hollandalı ilkokul çocuklarına göre daha sıkça zorbalık davranışları gösterdikleri belirlenmiştir. Etnik çeşitliliğe sahip olan okulların özellikle zorbalık davranışları açısından daha riskli olduğu belirlenmiştir. Etnik çeşitliliğe sahip okullarda, öğretmenlerin öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmek ve zorbalık gibi olumsuz davranış örüntülerine müdahale etmek için çok az zamanları bulunmaktadır. Zamanlarının çoğunu akademik gecikmeleri azaltmak için kullanılmaktadırlar. Dolayısıyla olumsuz davranış örüntülerine, etnik çeşitliliğin yaygın olduğu okullarda sıkça rastlandığı saptanmıştır.

Sınırlı sayıda okul psikolojik danışmanı, verilen rahatsızlıkların kişiye göre değiştiğini vurgulamıştır. Özellikle öne çıkarılan üç tema dikkat çekicidir. Bunlar erkek öğrencilerin daha çok

rahatsızlık vermesi, davranışların sosyal kimlik temelli değil, kişiliğe odaklı olması ve Türkçeyi kullanamayan yaşı büyük Suriyeli öğrencilerin, küçük yaşta Türkiye öğrencileriyle aynı sınıfta okuması nedeniyle sorunların yaşanmasıdır.

Gruplar arası olumsuz temas bağlamında, Türk ve Suriyeli öğrencilerin, birbirleri tarafından hakarete uğrama durumları incelendiğinde, hem Türkiye hem de Suriyeli öğrencilerin birbirlerine hakaret ettikleri saptanmıştır. Uyum sağlayamayan, aile ilişkilerinde güçlük yaşayan, şiddet eğilimi fazla olan Suriyeli öğrenciler ile; baskın karakterli, varlığını ve gücünü göstermek isteyen Türk öğrencilerin, hakareti daha çok tercih ettikleri saptanmıştır. Özellikle, gruplar arası uyum ve gruplar arası kaynaşma arttıkça, alışma evresi tamamlandıkça, gruplar arası önyargının kırılması ile birlikte, sınıf ortamında hakaret davranışlarına daha az rastlandığı belirlenmiştir.

Türk ailelerin evdeki önyargı içeren söylemleri ve dışlayıcı tutumlarının, okul ortamına çocukları üzerinden dışlayıcı, ayrımcı davranışlar olarak taşındığı bulunmuştur. Benzer biçimde, çocuklarının okul ortamında Suriyeli öğrenciler ile ilgili olumsuz söylemleri ile yüzleşen velilerin, okul ortamına gelip, söz konusu öğrencilere karşı olumsuz ve yıkıcı tepkiler verdikleri saptanmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına benzer bulgular Harwood, Raman, ve Hewstone (2006) tarafından da ifade edilmektedir. Aile içindeki belirli iletişim davranışlarının, gruplar arası önyargılarla ilişkili olabileceği ifade edilmektedir. Dolayısıyla aile içinde deneyimlenen iletişim davranışlarının, grup kimliğinin aile içindeki görünürlüğüne tetikleyebileceği belirtilmektedir. Grup kimliğinin görünürlüğü, otomatik olarak olumsuz örtük bilişi de hatırlatabilmektedir. Olumsuz iletişim davranışları, olumsuz duyguların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu durum da grup kimliğinin daha görünür olmasına yol açacaktır. Sonuç olarak aile içinde tetiklenen grup kimliklerinin ve önyargı odaklı davranış örüntülerinin, okul ortamına da taşındığı saptanmıştır.

Yukarıdaki tüm sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bu çalışma göçmen öğrencilerin devam ettiği okullarda, olumlu gruplar arası temas ile olumsuz gruplar arası temasın dinamikleri hakkında detaylı bilgi sağlamaktadır. Araştırmanın sonucunda, gruplar arası olumlu ve olumsuz teması etkileyen en önemli faktörün, göçmen öğrencilerin ortak dil olan Türkçeyi etkin kullanamamaları olduğu bulunmuştur. Ortak dil olarak Türkçenin etkin kullanılmamasının hem gruplar arası olumlu temasın ve arkadaşlığın gelişimini olumsuz yönde etkilediği hem de gruplar arası olumsuz temasın ve kaygının gelişmesine vesile olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla ortak dilin etkin kullanımı ile gruplar arası temas ve arkadaşlık arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu ve çoğu olumsuz temasın ortadan kaldırılmasındaki en anahtar öğenin, ortak dil olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, gruplar arası temas ve arkadaşlık ile ortak dilin kullanımı ve gruplar arası olumlu tutum arasında bir döngü olduğu söylenebilir. Gruplar arası temas ve arkadaşlıklar arttıkça, ortak dil becerisi ve ortak dile ilişkin tutumlar olumlu yönde dönüşmekte ve artmakta, dolayısıyla da gruplar arası tutumlar ve davranışlar olumlu bir yönelim göstermektedir. Ancak, bunun tam tersi de olabilmektedir. Ortak dil olmadığı ya da etkin kullanılmadığı için, gruplar arası temas gerçekleşmemekte, dolayısıyla gruplar arası tutumlar olumlu bir yönelim gösterememektedir. Bunun yanında, öğrenciler ortak dili etkin kullanamadıklarında, iç grup dayanışmasına ve paylaşımına yönelmekte, bu durum zamanla gruplar arası arkadaşlıkların gelişimine direnç oluşturabilmektedir. Dolayısıyla öğrenciler aynı mekânda birbirinden hem davranış hem de duygu olarak uzak ve mesafeli bireyler halinde dolaşabilmekte ve gruplar arası önyargıya, dışlamaya ve ayrımcılığa daha açık hale gelebilmektedirler. Bu nedenle göçmen öğrencilerin devam ettiği okullarda, gruplar arası, doğrudan ve dolaylı olumlu teması ve arkadaşlıkları arttıracak, yapılandırılmış Türk ve Suriyeli öğrencilerin birlikte katılım gösterdikleri karma etkinliklerin sıkça gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu yolla, gruplar arası nitelikli temas arttıkça, gruplar arası olumlu tutumların, yardım

davranışlarının artacağı, gruplar arası arkadaşlıkların ve dostlukların inşa edileceği ve olası gruplar arası olumsuz tutum ve davranışlara ilişkin de tampon ve yatıştırıcı görevi üstelenebileceği söylenebilir.

Yukarıda yer verilen sonuçlar değerlendirilirken, çalışmanın sınırlılıkları da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu araştırmanın sınırlılığı, Suriyeli kişilerle çalışılmasına resmi izin verilmediği için verilerin okul psikolojik danışmanlarından toplanmış olmasıdır. Verilerin doğrudan Türkiyeli ve Suriyeli öğrenciler ile çalışılarak toplanması daha farklı veri ve sonuçlar sunabilir. Böylece okul ortamında gruplar arası olumlu ve olumsuz temas deneyimlerine ilişkin daha derin ve birinci elden sonuçlara ulaşılması da söz konusu olacaktır. Ek olarak gruplararası olumlu ve olumsuz temas konusuna yönelik boylamsal çalışmalar yapılarak zamana dayalı dönüşüme ilişkin de anlamlı veriler ve sonuçlar elde edilebilir.

Bu çalışmada Türkiyeli ve Suriyeli öğrencilerin olumlu ve olumsuz temas deneyimlerine ilişkin deneyimleri üçüncü bir göz olarak okul psikolojik danışmanlarının bakış açısından sunulmuştur. Olumlu ve olumsuz temas deneyiminin bizzat yaşayan Türk ve Suriyeli öğrencilerle ortak dil olarak Türkçe'nin yetersiz olması ve ilköğretim çocukların gelişimsel özellikleri nedeniyle görüşme yapılmamıştır. İlâveten doğrudan Türkiye de yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklarla görüşme yapılmasına ilişkin izin alınamamıştır. Tüm bu nedenler, araştırmanın sınırlılıkları olarak ifade etmek mümkündür.

Araştırmanın hem sonuçları hem de sınırlılıklarına paralel olarak uygulamacılara da bazı önerilerde bulunabiliriz. Bu çalışma, “göçmen çocukların” devam ettiği okullarda, gruplar arası olumlu temasın ve arkadaşlığın nasıl geliştirileceği hakkında bilgi sağlamaktadır. Özellikle öğretmen ve okul yöneticilerinin, göçmen öğrencilerin Türkiye'ye uyumunu ve Türk öğrencilerle bütünleşmesini arttırmak için neler yapmaları gerektiği konusunda stratejiler sunmaktadır. Göçmen öğrencilerin devam ettiği okul ortamlarını “göçmen dostu okul” haline getirecek özgün çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Bunun için okul ve sınıf ortamında bir yandan gruplar arası olumsuz teması, önyargıyı ve kaygıyı azaltacak; öte yandan, gruplar arası olumlu teması, gruplar arası arkadaşlığı, gruplar arası olumlu tutumları ve empatiyi geliştirecek somut etkinlikler uygulanmalıdır. Bunların başında, sınıf ortamında ve okul bahçesinde, Türk ve Suriyeli öğrencilerin birlikte yer aldıkları, işbirliği yaptıkları, karma grup etkinlikleri gerçekleştirilmelidir. Okullarda, karma grup çalışmaları ve işbirlikli öğrenme etkinlikleri, etkili biçimde uygulandığı takdirde, öğrenciler öğretmen rehberliğinde, doğrudan nitelikli etkileşime ve paylaşıma sıkça gireceklerdir. Dolayısıyla, gruplar arası arkadaşlıkların, temasın, nitelikli etkileşimlerin sayısı da artacaktır. Buna paralel olarak, gruplar arası olumsuz temas, olumsuz duygular, etkileşim, gruplar arası önyargı, gruplar arası olumsuz tutum ve anlaşmazlıkların sayısı da azalacaktır. Bu yolla, öğrenciler arasında yaşanabilecek olası, gruplar arası dışlama, ayrımcılık, tehdit, vb. gibi davranış örüntülerinin azaltılmasına ve dönüştürülmesine katkı verilmiş olunacaktır. Böylece okul ortamında doğrudan ve dolaylı gruplar arası teması ve arkadaşlıkları arttıracak, somut etkileşim odaklı karma faaliyetler yaygınlaştırılmalıdır. Gruplar arası doğrudan ve dolaylı temas sıklığını ve niteliğini, gruplar arası arkadaşlıkları, olumlu tutumları, güveni, işbirliğini, benzerlikleri ve empatiyi arttıracak faaliyetler yaygınlaştırılmalıdır. Böylece “Türkiyeli ve Suriyeli” öğrenciler arasında kaynaşmaya ve toplumsal bütünleşmeye daha fazla katkı verilmiş olunacaktır.

Kaynaklar

Aberson, C. L. (2015). Positive intergroup contact, negative intergroup contact, and threat as predictors of cognitive and affective dimensions of prejudice. *Group Processes and Intergroup Relations*, 18(6), 743-760. <https://doi.org/10.1177/1368430214556699>

- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. New York, NY: Addison-Wesley.
- Barlow, F. K., Paolini, S., Pedersen, A., Hornsey, M. J., Radke, H. R. M., Harwood, J., Rubin, M. ve Sibley, C. G. (2012). The contact caveat: Negative contact predicts increased prejudice more than positive contact predicts reduced prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38, 1629-1643. doi:10.1177/0146167212457953
- Chen, X. ve Graham, S. (2015). Cross-Ethnic Friendships and Intergroup Attitudes Among Asian American Adolescents. *Child Development*, 86(3), 749-764. doi: 10.1111/cdev.12339
- Davies, K., Tropp, L. R., Aron, A., Pettigrew, T. F. ve Wright, S. C. (2011). Cross-group friendships and intergroup attitudes: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 15, 332-351. doi:10.1177/1088868311411103
- Dörnyei, Z. ve Csizér, K. (2005). The effects of intercultural Contact and tourism on Language attitudes and Language learning Motivation. *Journal of Language and Social Psychology*, 24(4), 327-357. doi: 10.1177/0261927X05281424
- Florack, A., Rohmannb, A., Palcua, J. ve Mazziottab, A. (2014). How initial cross-group friendships prepare for intercultural communication: The importance of anxiety reduction and self-confidence in communication. *International Journal of Intercultural Relations*, 43, 278-288
- Graf, S., Paolini, S. ve Rubin, M. (2014). Negative intergroup contact is more influential, but positive intergroup contact is more common: Assessing contact prominence and contact prevalence in five Central European countries. *European Journal of Social Psychology*, 44, 536-547. <http://dx.doi.org/10.1002/ejsp.2052>.
- Harwood, J. ve Vincze, L. (2011) Mediating second language learning and intergroup contact in a bilingual setting. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 32(4), 377-386, doi: 10.1080/01434632.2011.574701
- Harwood, J., Raman, P. ve Hewstone, M. (2006). The family and communication Dynamics of group salience. *The Journal of Family Communication*, 6(3), 181-200. doi.org/10.1207/s15327698jfc0603_2
- Hayward, L. E., Hornsey, M. J., Tropp, L. R. ve Barlow, F. K., (2017). Positive and negative intergroup contact predict Black and White Americans' judgments about police violence against Black Americans. *Journal of Applied Social Psychology*, 47, 605-615. <https://doi.org/10.1111/jasp.12463>.
- Jansen, P. W., Mieloo, C. L., Dommisse-van Berkel, A., Verlinden, M., Van der Ende, J., Stevens, G., Verhulst, F. C., Jansen, W. ve Tiemeier, H. (2016). Bullying and Victimization Among Young Elementary School Children: The Role of Child Ethnicity and Ethnic School Composition. *Race Soc Probl*, 8, 271–280. doi 10.1007/s12552-016-9182-9
- Joyce, N., Vincze, L. ve Marton, E., J. (2016) Crossing the communication divide: Intergroup contact and the desire to learn the outgroup's language, *Journal of International and Intercultural Communication*, 9(4), 295-311, doi:10.1080/17513057.2016.1225440
- Mazziotta, A., Rohmann, A., Wrightt C. S., Tezanos-Pintoi, D. P. ve Lutterbach, S. (2015). (How) does positive and negative extended cross-group contact predict direct cross-group contact and intergroup attitudes? *European Journal of Social Psychology*, 45, 653-667.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Munniksma, A., Stark, H. T., Verkuyten, M., Flache, A. ve Veenstra, R. (2013). Extended intergroup friendships within social settings: The moderating role of initial outgroup attitudes. *Group Processes & Intergroup Relations*, 16(6) 752-770. doi 10.1177/1368430213486207

- Paolini, S., Harwood, J. ve Rubin, M. (2010). Negative intergroup contact makes group memberships salient: Explaining why intergroup conflict endures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36, 1723-1738. <http://dx.doi.org/10.1177/0146167210388667>.
- Paolini, S., Harwood, J., Rubin, M., Husnu, S., Joyce, N. ve Hewstone, M. (2014). Positive and extensive intergroup contact in the past buffers against the disproportionate impact of negative contact in the present. *European Journal of Social Psychology*, 44(6), 548-562. <http://dx.doi.org/10.1002/ejsp.2029>.
- Patton, Q. M. (2014). *Qualitative Research & Evaluation Methods* (M. Bütün ve S., B., Demir, Çev.). Ankara Pegem Akademi. (Orjinal çalışma basım tarihi, 2002).
- Pettigrew, T. F. (2008). Future directions for intergroup contact theory and research. *International Journal of Intercultural Relations*, 32, 187-199.
- Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751-783.
- Savelkoul, M., Gesthuizen, M. ve Scheepers, P. (2011). Explaining relationships between ethnic diversity and informal social capital across European countries and regions: Tests of constrict, conflict and contact theory. *Social Science Research*, 40, 1091-1107. doi.org/10.1016/j.ssresearch.2011.03.003
- Swart, H., Hewstone, M., Christ, O. ve Voci, A. (2010). The impact of crossgroup friendships in South Africa: Affective mediators and multigroup comparisons. *Journal of Social Issues*, 66, 309-333. [doi:10.1111/j.1540-4560.2010.01647.x](https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2010.01647.x)
- Techakesari, P., Barlow, F. K., Hornsey, M. J., Sung, B., Thai, M. ve Chak, J. L. Y. (2015). An investigation of positive and negative contact as predictors of intergroup attitudes in the United States, Hong Kong, and Thailand. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 46, 454-468. <https://doi.org/10.1177/0022022115570313>
- Tropp, L. R. ve Pettigrew, T. F. (2005). Differential relationships between intergroup contact and affective and cognitive dimensions of prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(8), 1145-1158. Doi: 10.1177/0146167205274854
- Vezzali, L., Stathi, S., Giovannini, D., Capozza, D. ve Visintin, E. P. (2015). And the best essay isExtended contact and cross-group friendship at school. *British Journal of Social Psychology*, 54, 601-615. doi: 10.1111/bjso.12110
- Vezzali, L., Stathi, S., Crisp, R. C. ve Capozzada, D. (2015). Comparing direct and imagined intergroup contact among children: Effects on outgroup stereotypes and helping intentions. *International Journal of Intercultural Relations* 49, 46-53. [dx.doi.org/10.1016/j.ijintrel.2015.06.009](https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2015.06.009)
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.